

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Ústav dějin křesťanského umění

Dějiny křesťanského umění

Veronika Bartová

Kostel sv. Mauricia

bakalářská práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Kuthan, DrSc.

2009

„ Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vykonala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury“.

Podpis:

Poděkování

Ráda bych chtěla především poděkovat prof. PhDr. Jiřímu Kuthanovi, DrSc. za vedení bakalářské práce a za vzácný čas, který mi věnoval. Dále bych chtěla poděkovat PhDr. Vladimírovi Horpeniakovi, faráři Vavřinci Skýpalovi z Kašperských Hor, Českobudějovickému biskupství, profesorům PhDr. Jiřímu Kuthanovi, DrSc. a PhDr. Jaromírovi Homolkovi, CSc. za vedení v semináři středověku na KTF. Rovněž bych chtěla poděkovat Mgr. Františkovi Zárubovi za fotodokumentaci a 3D model rekonstrukci podoby kostela.

OBSAH

I.	ÚVOD	6
II.	KOMENTÁŘ K LITERATUŘE	9
III.	VLASTNÍ OBSAH PRÁCE	13
1	HRABATA Z BOGENU	13
1.1	Hrabata z Bogenu v Čechách	13
1.2	Hrabata z Bogenu v Dolním Rakousku	22
2	STŘEDOVĚKÉ KOMUNIKACE V JIHOZÁPADNÍCH ČECHÁCH	24
3	HISTORIE OSADY MOUŘENEC	27
4	POPIS KOSTELA SV. MAURITIA	30
4.1	Poloha kostela	30
5.2	Popis exteriéru kostela sv. Mauricia	30
4.3	Jižní románský portál	33
4.4	Popis interiéru kostela sv. Mauricia	34
4.5	Krov	36
4.6	Chórová věž	37
4.7	Kostnice	38
4.8	Shrnutí stavebně historického rozboru	38
4.9	Fresková výzdoba severní stěny kostela	39
4.10	Fresková výzdoba v apsidě	41
5	ANALOGIE PŮDORYSNÉ DISPOZICE	43

5.1	Výskyt půdorysné dispozice totožné s kostelem sv. Mauricia	43
5.2	Analogie půdorysné dispozice v Bavorsku	44
5.3	Analogie půdorysné dispozice v Baden- Württemberg	51
5.4	Analogie půdorysné dispozice v Dolním Rakousku	52
5.5	Analogie půdorysné dispozice v Čechách	55
IV.	ZÁVĚR	58
V.	Obrazová příloha	61
VI.	Seznam vyobrazení	84
VII.	Seznam použitých pramenů	88
VIII.	Seznam použité literatury	88

I. ÚVOD

Bakalářská práce o kostelu sv. Mauricia je věnována historii Sušicka a tím spojené vládě hrabat z Bogenu, středověkým komunikacím v jihozápadních Čechách, historii osady Mouřenec, popisu a stavebně historickému rozboru kostela sv. Mauricia a analogiím půdorysné dispozice ke kostelu sv. Mauricia v Čechách, Bavorsku a Horním Rakousku.

Hrabata z Bogenu významně ovlivnila historii českého království a v první řadě historii Sušicka. Tento rod byl významně spjat s Přemyslovci a to sňatky a také vzájemnou pomocí v bojích. Hrabata z Bogenu v průběhu svého působení až do vymření roku 1242 vybudovala významné území, které se stalo jedním z nejvýznamnějších základů pro území Wittelsbachů. Z pramenů víme, že české království ve 12. a 13. století bylo spojeno s hrabaty z Bogenu. Již v 1. polovině 12. století připravovali hrabata z Bogenu české území Šumavy pro svoji nadvládu. Jako počátek této přípravné fáze můžeme označit působení jejich rodového premonstrátského kláštera ve Windbergu. Český král Vladislav II. (1158-1173) daroval windbergskému klášteru táhlý újezd za Nezamyslickým proboštvím. K újezdu náležely vsi Albrechtice u Sušice a dále také Milčice, Janovice a Vojtice. Smrtí Alberta IV. roku 1242 vymírá rod Bogenů. Vlady se ujal se Ota II. Bavorský. Český král Přemysl Otakar II. se snažil získat zpět toto území a definitivně připojuje Sušicko ke Království českému roku 1271.

O šumavských stezkách se začínáme dozvídat více až od 11. století, kdy se objevují i první ověřené písemné zprávy. Z hlediska písemných zpráv je nejstarší stezkou přes Šumavu Vintířova stezka a Zlatá stezka. Tyto nejstarší historické stezky spojovaly Čechy s podunajskými oblastmi kolem Regensburgu (Vintířova stezka) a kolem Pasova (Zlatá stezka).

Osada Mouřenec se nacházela na vyvýšeném místě nad řekou Otavou, 4 kilometry od Hartmanic, nedaleko Sušice na Vintířově stezce. V těchto místech byl kolem roku 1200 vybudován kostel sv. Mauricia. Tento kraj byl ve 12. a 13. století spjat s působením bavorských hrabat z Bogenu a také s kláštery ve Windbergu a Niedernaltaichu. První konkrétní připomínku kostela sv. Mauricia a osady Mouřenec nacházíme v písemných pramenech z roku 1360, kdy se tento kostel uvádí jako farní pro Mouřenec, Rajsko a Nové Městečko.

Kostel svatého Mauricia se nachází na vyvýšeném místě nad řekou Otavou u Annína, 4 kilometry východně od Hartmanic, nedaleko Sušice. Kostel sv. Mauricia je jednolodní stavba s chórem, chórovou věží a apsidou. Původní románská loď byla téměř čtvercová, která byla oproti současnému stavu nižší. Do lodi, která byla pravděpodobně plochostropá, se vstupovalo jižním portálem, který se stal v době baroka pouhým průchodem do kaple. Portál je pravoúhle odstupněný a ukončený půlkruhovými archivoltami, z nichž vnitřní je členěna vykrajovanými konkávními obloučky s rovnými patkami. Současně s kostelní lodí vzniká východní chórová věž, která obsahuje presbytář a půlkruhovou apsidu zaklenutou konchou. Presbytář byl původně otevřen do lodi nižším vítězným obloukem, jak dokládá nález pateční římsy a byl zaklenut bezžebrou křížovou klenbou. Tato stavební etapa je datována na základě umělecko historického rozboru portálu do období 1220-1230. V druhé etapě byla loď kostela prodloužena na západ a získala dnešní obdélnou podobu. Současně s prodloužením lodi došlo k zvýšení zdiva, vznikl západní štít a nový krov, jehož pozůstatky dnes registrujeme na východním a západním konci lodi. Dále došlo na nové zaklenutí presbytáře hvězdovou klenbou, která je vyšší než původní románská a došlo ke zvýšení vítězného oblouku. Současně vznikla i nová hrotitá okna na jižní straně chóru a lodi. Tehdy pravděpodobně vznikla i sakristie, která byla situována severně od chóru, jak dokládá existence pozdně gotického vstupu v severní stěně chóru a otisk krovu v podkroví současné sakristie. Tato stavba byla později nahrazena mladší a o podobě původní sakristie nemáme k dispozici žádné důkazy. Tuto etapu lze na základě podoby klenby v presbytáři a vzhledu oken datovat do konce 15. století.

V kostele sv. Mauricia se nacházejí fresky na severní stěně kostela a v apsidě. Fresky byly objeveny při restaurátorských pracích v roce 1993 Miroslavou Houšťovou. Fresky na severní stěně kostela lze datovat do období 1310-20. Byly objeveny i nástěnné malby v apsidě, které lze datovat do doby kolem roku 1350, na klenbě presbytáře a na severní straně chóru. Nejstarší malby byly zjištěny na severní straně lodi.

V jižních a jihozápadních Čechách se setkáme s celou řadou typů jednolodních kostelů. Převládajícím typem je kostel s obdélnou lodí a s kvadratickým chórem. Zcela mimořádná je dispozice, se kterou se setkáváme u kostela sv. Mauricia v Mouřenci. Jedná se o jednolodní kostel s chórem, chórovou věží a apsidou. S tímto typem se v Čechách setkáváme velmi vzácně a to pouze v několika málo případech v jižních a jihozápadních Čechách. Jedná se o následující kostely v Horní Stropnici, Kostelci u Tábora.

V rámci střední Evropy byla nejběžnější půdorysná dispozice, která se skládá z obdélné lodi, chóru, půlkruhové apsidy a věže na západě. Výskyt půdorysné dispozice s chórovou věží nebyl v takové míře rozšířen. Například na severu Německa se s tímto typem neseťkáme vůbec. Nejvíce byl rozšířen v oblasti mezi Weserou a Odrou, v povodí Labe, dále také na západním břehu Rýna. V jižním Německu se s tímto typem můžeme setkat zřídka a to v Horní Falci, Dolních Frankách, Dolním Bavorsku (Niederbayern), Švábsku a dále v oblasti Baden-Württemberg. V Rakousku se tato půdorysná dispozice vyskytovala jen zřídka a to v Dolním Rakousku, Štýrsku a Korutanech. Půdorysná dispozice kostela sv. Mauricia pochází ze sousedního prostředí Bavorska a Podunají, kde nalezneme i nejbližší analogie.

Nejbližší analogií a možným východiskem ke kostelu sv. Maricia je kostel sv. Ondřeje v Prüfeningu. Kostel je jednolodní, plochostropý, s chórem, chórovou věží a s půlkruhovou apsidou na východě. Dále se jedná např. o kostel sv. Michala v Kelheimu, o kostel sv. Jakuba v Neunburg vorm Wald, kostel sv. Jakuba v Trossenfurth. V českém prostředí jsou nejbližší analogií ke kostelu sv. Mauricia kostel sv. Mikuláše v Horní Stropnici a kostel Narození Panny Marie v Kostelci u Tábora.

II. KOMENTÁŘ K LITERATUŘE

Řada českých a německých historiků se zabývala hrabaty z Bogenu. Významné dílo napsal Josef Blau, *Geschichte der künischen Freibauern im Böhmerwalde* v roce 1932-1934, kde rozvinul teorii o rozsahu moci a působení Bogenů na území českého státu.¹ Nejvýznamnějším historikem, který se zabýval hrabaty z Bogenu a jejich kolonizací v Čechách byl Max Piendl a to v díle *Die Grafen von Bogen, Genealogie, Besitz und Herrschaftsgeschichte* v *Jahresberichte des Historischen Vereins Straubing* 56 z roku 1953 a také v článku *Böhmen und die Grafen von Bogen in Bohemia*, *Jahrbuch des Collegium Carolinum* 3 z roku 1962. Ve svých teoriích vychází z díla J.Blau. Do dnešní doby je tato literatura stěžejní pro zkoumání historie hrabat z Bogenu. Max Piendl se zabýval také hrabaty z Bogenu v Dolním Rakousku.² Z českých autorů se hrabaty z Bogenu zabýval především historik Josef Vítězslav Šimák v díle *České dějiny*, díl 1., část 5., středověká kolonizace v zemích českých a polemizuje zde s J.Blauem.³ Dále bych zmínila Václava Starého, který se v monografii o městě Vimperk z roku 1979 zmiňuje i o působení Bogenů v Čechách a tvrdí, že do oblasti jejich působení patřila i oblast Vimperku.⁴ Také Václav Novotný se v *Českých dějinách* zabýval Bogeny v Čechách a jeho dílo patří do dnešní doby za základní a nejlepší pro tuto časovou periodu.⁵ V poslední době se hrabaty z Bogenu zabýval František Kubů v díle *Die Grafen von Bogen in Böhmen*, in: *Die Anfänge der Grafen von Bogen-Windberg, Studientagung zum 850.Todestag des Grafen Albert I. 17.-18.Januar 1997*, Windberg 1999.⁶

Středověkými komunikacemi v jihozápadních Čechách se zabýval František Kubů / Jiří Zavřel v článku *Šumavské stezky a jejich ochrana*, in: *Šumava, příroda, historie, život*, 2003, kde se popisují hlavní komunikace a jejich vývoj⁷. O vzniku a vývoji Vintířovy stezky píše také Karl Dinklage v *Der frümittelalterliche Handelwege von Böhmen ins bairische Isartal (Schüttenhofen- Deggendorf)*, in: *Altböhmen und Altmähren, Band 2*, Leipzig 1942, kde rozvíjí teorii o starším původu Vintířovy stezky a dokládá to mimo jiné i pravěkými

---

¹ BLAU 1932-34, 44- 59.

² PIENDEL 1962, 137-149; PIENDEL 1956, 54 – 57.

³ ŠIMÁK 1938,1031 -1033, 1035, 1039.

⁴ STARÝ 1979, 84 -88

⁵ NOVOTNÝ 1913, 1131-1132

⁶ KUBŮ 1999, 126 - 145

⁷ KUBŮ/ ZAVŘEL 2003,673-674

nálezy.⁸ Z českých autorů se středověkým komunikacím věnoval August Sedláček v díle Děje prácheňského kraje, Písek 1926.⁹ Dosavadní literatura se věnovala převážně Zlaté stezce, ale o ostatních komunikacích, např. Vintřívě stezce se z literatury dozvíme jen málo.

Osadě Mouřenec se literatura věnovala jen okrajově. Sborník k znovuvysvěcení kostela sv.Mořice na Mouřenci na Šumavě dne 23.zář 1993, Plzeň 1993, pojednává v krátkém článku o historii osady.V knize Im Lande der künischen freibauern , Heimatbuch für den Böhmerwald (Landkreis Bergreichenstein und angrenzende Gebiete), 1988 je popsána stručná historie osady a zobrazena mapa, na které vidíme jak osada vypadala ještě v době před zánikem po druhé světové válce.¹⁰

Kostelem sv. Mauricia se literatura zabývala spíše okrajově. V díle Jiřího Kuthana, Středověká architektura v jižních Čechách do poloviny 13. století, 1977 se dozvídáme stěžejní informace o kostelu sv. Mauricia, o jeho popisu a historické souvislosti spojené se vznikem kostela sv. Mauricia a také informuje o analogiích ke kostelu, jak v Čechách, tak v Bavorsku a Rakousku. Jiří Kuthan datuje kostel díky portálu, který porovnává s portálem v Nepomuku a datuje portál a celý kostel sv.Mauricia do 30.let 13.století.To zdůvodňuje absencí prvků přechodného stylu, které signalizuje výstavba kláštera v Nepomuku kolem roku 1240.¹¹ Datací kostela a stručným popisem se zabývala také Anežka Merhautová v knize Raně středověká architektura v Čechách, 1971. Ale dataci se věnuje pouze povšechně a datuje kostel sv.Mauricia do první poloviny 13.století.¹² V díle Jana Muka, Stavebně historický průzkum kostela sv.Mořice, 1991 nalezneme nejvýznamnější a nejrozsáhlejší informace ke kostelu sv.Mauricia po stránce architektonické. Jedná se o stavebně historický průzkum, který zde proběhl v roce 1991 před plánovanou celkovou rekonstrukcí kostela. Jan Muk zde také zmiňuje analogie v Čechách ke kostelu sv. Mauricia.¹³ Karel Hostaš, Soupis památek uměleckých a historických v politickém okresu sušickém, Praha 1900 píše základní popis kostela a také informuje o tom, jaké bylo vybavení kostela k roku 1900.¹⁴ Z dřívější literatury se kostelem sv. Mauricia zabýval Rudolf Kuchyňka ve článku Kostel sv.Mauricia v Mouřenci, in: Method 18, 1892¹⁵, dále Václav Mencl v článku Předrománská a románská architektura

---

⁸ DINKLAGE 1942,89

⁹ SEDLÁČEK 1926, 220-221

¹⁰ HORPENIAK 1993,30-31; FRANK 1988,606

¹¹ KUTHAN, 1977, 96-98,222

¹² MERHAUTOVÁ 1971,92

¹³ MUK 1992,15-25

¹⁴ HOSTAŠ 1900,67-68

¹⁵ KUCHYŇKA 1892,85

v západních Čechách, in: Zprávy památkové péče 1958¹⁶ a Václav Mencl, Klára Benešová, Helena Soukupová v Předrománská a románská architektura v západních Čechách, Plzeň 1978.¹⁷ Mencl datuje kostel sv. Mauricia do období mezi koncem 12. století a rokem 1240, kdy nastupuje do kraje gotika pocházející z kláštera v Nepomuku. Po objevení jižního portálu kostela sv. Mauricia v roce 1978 své stanovisko pozměnil a upřesnil dataci do doby konce 12. století. Portál odvozoval z rosety západního okna dómu ve Wormsu před rokem 1181.¹⁸ Dále Jiří Braniš v článku Některé zvláštnosti chrámových staveb jihočeských, in: Památky archeologické XVII 1897 se zabýval kostelem sv. Mauricia a domníval se, že strop v chóru byl původně dřevěný a nebyl zaklenutý románskou bezžebrou klenbou.¹⁹ Toto tvrzení vyvrátil stavebně historický průzkum Jana Muka v roce 1992.²⁰ Lehner v díle Dějiny umění národa českého I/ 1, 1903 píše také o kostele sv. Mauricia.

Článek Jiřího Fajta, Vladimíra Horpeniaka, Jana Royta ve zprávách památkové péče LIV, nástěnné malby v kostele sv. Mořice na Mouřenci u Anína, 1994 pojednává o freskové výzdobě kostela, zmiňuje i analogie v českém prostředí i v zahraničí. Chybí zde popis scény s ďáblíky na severní straně kostela. V vlastivědných zprávách Muzea Šumavy, 1995 nalezneme článek Jana Royta o freskové výzdobě kostela sv. Mauricia. Jedná se popis maleb severní zdi kostela a maleb v apsidě. Sborník k znovuvysvěcení kostela sv. Mořice na Mouřenci na Šumavě dne 23. září 1993 stručně popisuje kostel sv. Mauricia a historii.

Pro hledání analogií v Německu a Rakousku byly stěžejní německé soupisy památek z konce 19. století a počátku 20. století. Jednotlivé analogie zde byly popsány a některé byly opatřeny půdorysem a popřípadě dalšími nákresey významných architektonických článků z daného objektu. Jedná se např. o Georg Hager v Die Kunstdenkmäler von Oberpfalz und Regensburg, Heft II., Bezirksamt Neunburg v.W., München 1906,²¹ Adam Horn, Werner Meyer v Die Kunstdenkmäler von Schwaben V., Stadt und Landkreis Neunburg an der Donau, München 1958²², Hans Karlinger v Die Kunstdenkmäler von Unterfranken und Aschaffenburg, Heft I., Bezirksamt Ochsenfurt, München 1911,²³ Hans Karlinger v Die Kunstdenkmäler von Unterfranken und Aschaffenburg, Heft IV., Bezirksamt Hassfurt,

---

¹⁶ MENCL 1958,141

¹⁷ MENCL/BENEŠOVÁ/SOUKUPOVÁ 1978,47

¹⁸ MENCL/BENEŠOVÁ/SOUKUPOVÁ 1978,47

¹⁹ BRANIŠ 1897,51

²⁰ MUK 1992,15-25

²¹ HAGER 1906,38-39

²² HORN/MEYER 1958,683-684

²³ KARLINGER 1911, 15-17

München 1912,²⁴ Hans Karliner, Georg Hager v Die Kunstdenkmäler von Oberpfalz und Regensburg, Heft XX., Bezirksamt Stdtamhof, München 1914,²⁵ Felix Mader v Die Kunstdenkmäler von Niederbayern VII., Bezirksamt Kelheim, München 1922,²⁶ Eduard Paulus v Kunst und Altertums Denkmale im Königreich Württemberg, Inventar Schwarzwald Kreis, Stuttgart, 1897,²⁷ Georg Dehio v Die Kunstdenkmäler Österreichs, Niederösterreich, südlich der Donau, Teil 1 A –L, Wien 2003,²⁸ Georg DEHIO v Die Kunstdenkmäler Österreichs, Niederösterreich, nördlich der Donau, Wien 1990.²⁹ V českém prostředí se můžeme dočíst o analogiích ke kostelu sv. Mauricia v díle Jiřího Kuthana,³⁰ Středověká architektura v jižních Čechách do poloviny 13. století, 1977 a v díle Jana Muka, Stavebně historický průzkum kostela sv. Mořice, 1991.³¹

---

²⁴ KARLINGER 1912,15-17

²⁵ KARLINGER/HAGER 1914,237-239

²⁶ MADER 1922,184-185

²⁷ PAULUS 1897,131,168

²⁸ DEHIO 2003,1055-1056

²⁹ DEHIO 1990,38-39,816-817,1253-1254,

³⁰ KUTHAN 1977,96

³¹ MUK 1991,15

1 HRABATA Z BOGENU

1.1 Hrabata z Bogenu v Čechách

Hrabata z Bogenu významně ovlivnila historii českého království a hlavně historii Sušicka. Tento rod byl významně spjat s Přemyslovci a to v první řadě sňatky a také vzájemnou pomocí v bojích.

V 11. století se připravovala oblast bavorského lesa a Šumavy na nový státní právní vývoj, který probíhal v následujících dvou letech a byl rozhodující pro vzájemný vztah mezi Bavorskem a Čechami. Zkušenosti s válečným tažením proti Čechám měl císař Jindřich III. Přiměla ho k tomu skutečnost, když se rozhodl reorganizovat oblast staré marky Cham, kde se nacházela mezinárodní cesta, která probíhala Furthským průsmekem. Téměř ve stejné době došlo k proměně i na východním území podunajského kraje. Babenberkové, kteří od císaře Otty II. zde vykonávali svá hrabská práva, byli naposled uvedeni roku 1051. Na jejich místě se v bavorské podunajské oblasti objeví uznávaný rod, jehož představitelé se od 12. století nazývají „Grafen von Bogen“ (hrabata z Bogenu). Hrabata z Bogenu v průběhu svého působení až do vymření roku 1242 vybudovala významné území, které se stalo jedním z nejvýznamnějších základů pro území Wittelsbachů. Výchozí bod tvořilo hrabství východně od podunajské oblasti, která se shodovala s oblastí hrabat z Bogenu. Hrabě Albert IV. ve smlouvě z roku 1230 dává pasovskému biskupovi velkou část Windberského hrabství jako léno. Získání lén přispívalo k celistvosti území. Příznačné pro tento rod je také to, že v časově krátkém úseku založily dva kláštery.³² Do začátku 12. století existoval pouze klášter „Altach“ (Niereralteich), ale poté v roce 1100 založily hrabata z Bogenu společně s regensburským fojtem v blízkosti jejich sídla v Bogen u Straubingu benediktýnský klášter. Pro tento klášter vybraly jméno Altach (Oberalteich), podle místa. Hrabata z Bogenu byly od poloviny 11. století fojtové a ochránci kláštera v Altachu (Niereralteich). První mniši a opat (Egino, zemřel 1105) do nově založeného kláštera přišli z Altachu (Niereralteich) a i nadále do tohoto kláštera přicházeli další mniši z Altachu (Niereralteich). Později došlo k odlišení názvů klášterů, pro starší – Niederalteich a pro novější – Oberalteich. Správc

---

³² PIENDEL 1962, 137- 138

kláštera v Oberalteichu byli do roku 1148 fojtové z Regensburgu a poté hrabata z Bogenu.³³ Hospodaření hrabat z Bogenu přivedlo kláštery v Niederalteichu a Oberalteichu do velkých problémů. Po vymření hrabat z Bogenu v roce 1242 spravoval tyto kláštery rod Wittelsbachů.³⁴

V první čtvrtině 12. století následoval klášter ve Windbergu. Tento klášter vznikl na místě bývalého rodového hradu a hrál v budoucnu důležitou roli.³⁵

Ve 12. století, za vlády Přemyslovců, byli dvě oblasti v jižních Čechách téměř po dobu jednoho století pod cizí nadvládou. Jedná se o oblast na hranicích s Rakouskem a to o Weitru a oblast Sušicka v podhůří Šumavy. Právě v druhé uvedené oblasti působili téměř století hrabata z Bogenu. Hrabata z Bogenu jsou spjata s českým státem ve 12. a 13. století, ale význam a působení na českém území je do dnešní doby nejasné.³⁶ Řada českých a německých historiků se tímto problémem zabývala. Významné dílo napsal Josef Blau , *Geschichte der künischen Freibauern im Böhmerwalde* v roce 1932-1934, kde rozvinul teorii o rozsahu moci a působení Bogenů na území českého státu.³⁷ Nejvýznamnějším historikem, který se zabýval hrabaty z Bogenu a jejich kolonizací v Čechách byl Max Piendl a to v díle *Die Grafen von Bogen, Genealogie, Besitz und Herrschaftsgeschichte* v *Jahresberichte des Historischen Verieins Straubing* 56 z roku 1953 a také v článku *Böhmen und die Grafen von Bogen* v *Bohemia, Jahrbuch des Collegium Carolinum* 3 z roku 1962. Ve svých teoriích vychází z díla J.Blau. Do dnešní doby je tato literatura stěžejní pro zkoumání historie hrabat z Bogenu.³⁸ Z českých autorů se tímto problémem zabýval historik Josef Vítězslav Šimák v díle *České dějiny*, díl 1., část 5., středověká kolonizace v zemích českých a polemizuje zde s J.Blauem.³⁹ Dále bych zmínila Václava Starého, který se v monografii o městě Vimperk z roku 1979 zmiňuje i působení Bogenů v Čechách a tvrdí, že do oblasti jejich působení patřila i oblast Vimperku.⁴⁰ Také Václav Novotný se v *Českých dějinách* zabýval Bogeny v Čechách a jeho dílo patří do dnešní doby za základní a nejlepší pro tuto časovou periodu.⁴¹ V poslední době se hrabaty z Bogenu zabýval František Kubů.⁴²

---

³³ STADTMÜLLER 1986, 133-136

³⁴ STADTMÜLLER 1986, 136

³⁵ PIENDEL 1962, 138

³⁶ KUBŮ 1999, 126

³⁷ BLAU 1932-34, 44-59

³⁸ PIENDEL 1962, 137-149; PIENDEL 1956, 54-57

³⁹ ŠIMÁK 1938, 1031-1033, 1035, 1039

⁴⁰ STARÝ 1979, 84-88

⁴¹ NOVOTNÝ 1913, 1131-1332

⁴² KUBŮ 1999, 126-145

O hrabatech z Bogenu do roku 1100 máme jen velmi málo informací, spíše se jedná o hypotézy. S jistotou víme pouze, že museli být dvě odlišné linie. Hlavní linie, jejichž příslušníci se nazývali od začátku 12. století „Grafen von Windberg“ (hrabata z Windbergu) - po přeměně hlavního sídla v klášter a později se nazývali „Grafen von Bogen“ (hrabata z Bogenu). Vedlejší linie, jejíž hlavním představitelem byl Fridrich IV., měla své sídlo v Regensburgu. Tato větev vymírá již v roce 1148. Domníváme se, že prvním příslušníkem z tohoto rodu, který měl práva ve východní oblasti Dunaje, byl hrabě Aschwin. Nejdříve se o hraběti Aschwinovi dozvídáme z Vogtgeschichte od opata Hermanna z Niederalteichu. Mluví se zde o hraběti Aschwinovi z Bogenu jako o vítězi nad Čechami.⁴³

Z pramenů víme, že české království ve 12. a 13. století bylo spojeno s hrabaty z Bogenu. Jejich moc na německém území byla mezi Regensburgem a Pasovem až k hranici českého státu. S českým státem, s knížetem z přemyslovského rodu byli Bogeni v 11. století spojeni sňatkem.⁴⁴ Informuje nás o tom kronikář Kosmas v kronice české: „ Téhož roku (1094) v měsíci září pojal kníže Břetislav jakousi paní z Bavor jménem Lukardu, sestru hraběte Albrechta, za manželku“.⁴⁵ Český kníže Břetislav II. se v roce 1094 oženil s Luitgardou z Bavorska, sestrou hraběte Alberta. Tento bratr byl hrabě Albert I. z Bogenu. Tuto skutečnost potvrzuje i záznam v Traditionskodexu z Oberalteichu, kde se hovoří o Luitgardě jako o sestře hraběte z Bogenu. Luitgardu nečekalo v jejím životě nic pěkného, v roce 1100 byla zavražděna a její jediný syn z tohoto manželství, Břetislav byl o třicet let později oslepen. O jeho dalším životě nemáme zprávy. V roce 1124 se oženil Fridrich IV. z Bogenu, fojt v Regensburgu, se Svatavou, nejstarší dcerou českého knížete Vladislava I.⁴⁶ O této události nás zpravuje také Kosmova kronika česká: „ Téhož roku (1124) v červenci kníže Vladislav dal svou nejstarší dceru Svatavu s nádhernou výbavou a se značným věnem za choť Fridrichovi, velmi proslulému muži mezi předními muži bavorskými“.⁴⁷ O Svatavě víme pouze, že velmi brzy zemřela, bezdětná a také Fridrich IV. byl poslední ze své linie a tímto tato linie zaniká.

Nejdůležitější spojení mezi Přemyslenci a hrabaty z Bogenu došlo manželstvím hraběte Alberta III. z Bogenu a Ludmily,⁴⁸ dcery knížete Bedřicha českého. Otec knížete Beřicha byl druhý český král Vladislav II., který měl dobré vztahy se Štaufským císařem

---

⁴³ PIENDEL 1962, 138-139

⁴⁴ KUBŮ 1999, 126

⁴⁵ KOSMAS 1975, 145

⁴⁶ KUBŮ 1999, 126

⁴⁷ KOSMAS 1975, 199

⁴⁸ SEDLÁČEK 1926, 35

Fridrichem Barbarossou. Ludmila měla také další významné příbuzné, její matka Elisabeth byla dcera maďarského krále Geisy II., její babička Gertruda z otcovy strany pocházela z rodu Babenbergů, byla dcera Leopolda III. a bratr jejího otce Adalber byl arcibiskup v Salzburku. Tímto sňatkem, který se pravděpodobně odehrál v roce 1184, se Bogeni blíže spojili s vysokou středoevropskou šlechtou. Po brzké smrti hraběte Alberta III. se mladá vdova Ludmila podruhé vdala v roce 1204 za knížete Ludvíka I. Bavorského a spojila rod přemyslovců s Wittelsbachy a zajistila tím po vymření Bogenů v roce 1242 přechod jejich vlastnictví na Wittelsbachy a tak na Bavorsko. Z tohoto rodinného svazku a z blízkého susedství vyplývají v mnoha pramenech doložené přátelské vztahy. Po smrti knížete Ludvíka I. Bavorského v roce 1232 založila cisterciácký klášter Seligental u Landshutu. K tomuto klášteru připadlo i pět přilehlých vesnic u Hohenbogen, Schwarzenberg, Leming, Oberfaustern a Ritzenried. Nápadná nám může připadat poloha tohoto českého majetku uprostřed německé oblasti. Objasnění můžeme hledat ve sňatku Luitgardy, sestry hraběte z Bogenu s Břetislavem II. v roce 1094. Hans Hirsch se domnívá, že toto území mohl získat Břetislav II. tímto sňatkem a proto toto území mohla vlastnit i Ludmila. V této souvislosti je dobré zmínit, že regensburský fojt Waldo von Itting daroval v letech 1160-80 statky ve Warzenried Oberalteichu.⁴⁹

V roce 1121 se hrabě Albert I. z Bogenu zapojil do sporu na hradě Přimda na západní české hranici. Němci tento hrad roku 1121 svévolně postavili na českém území a český král Vladislav I. se jich zmocnil a chtěl je pověsit. Pouze prosba hraběte Alberta I., švagra knížete Vladislava ho od této myšlenky zastavila.⁵⁰ O této události nás zpravuje Kosmova kronika česká: „Eodem anno (1121) quidam ex Teutonicis infra terminos Boemorum in Silva, ad Guam itur per villam Bela, in prerrupta rupe edificant castrum. Quod audiens dux Wladizlaus acceptis tribus scaris ex electis militibus repente ex in proviso irruens obtinuit castrum, ubi in primo accessu missis de muro sagittis vulnerati sunt, non tamen ad mortem, duo milites ducis, Odalricus filius Wacemil et Olen filius Borsa. Illos autem teutonicos, qui erant in castro capti, nisi comes Albertus, super veniens multis precibus et innata sibi sagacitate liberasset, procul dubio iam dux in eadem silva omnes suspendi iusserat.“⁵¹ („Téhož roku (1121) vystavěli nějací Němci uvnitř hranic českých ve hvozďě, k němuž se jde přes ves Bělou, hrad na strmé skále. Uslyšev o tom kníže Vladislav, vzal s sebou tři čtyry vybraných bojovníků, přepadl z nenadání hrad a dobyl ho. Při prvním útoku byli tam raněni šípy ze zdi vystřelenými ne však

---

⁴⁹ PIENDEL 1962, 140-141

⁵⁰ PIENDEL 1962, 142-143

⁵¹ PIENDEL 1962, 142, MGH SS II, 220

smrtelně, dva bojovníci knížecí, Oldřich, syn Vacemilův, a Olen, syn Boršův. A není pochyby, že by byl kníže hned dal zvěšeti všechny Němce v tom hradě zajeté, kdyby nebyl přijel právě hrabě Albert, jenž je snažnými prosbami a vrozenou sobě obratností zachránil „).⁵²

O dvacet let později, v roce 1142 došlo k dalšímu politickému sporu. Nový český kníže Vladislav II. bojoval s opozicí a svým rivalem se svým bratrancem Konrádem Znojemským v čele, kteří se dostali až před pražské brány. V této nouzi poslal Vladislav II. biskupa Jindřicha Zdíka z Olomouce ke svým bavorským příbuzným, hraběti Albertovi I. z Bogenu a fojtovi regensburskému Fridrichovi IV.. Biskup Zdík světil 21.5. a 22.5. 1142 tři oltáře v klášterním kostele v rodovém klášteře ve Windbergu (v CDB) , ale především tam prosil o pomoc hrabat z Bogenu.⁵³ Pomoc byla vyslyšena a vojska hrabat z Bogenu se u Plzně sešla s římským králem Konradem III.(jehož sestru měl za ženu) a spojená vojska došla k Praze a knížeti Vladislavovi II. opět zajistila trůn. V listopadu roku 1167 pověřil Vladislav II. olomouckého biskupa Johanna, aby vysvětil i samotný kostel ve Windbergu. Biskup Zdík byl významnou osobou pro nově založený klášter ve Windbergu a také se podílel na zavedení premonstrátské regule, byl úzce spjat se svatým Norbertem a také s biskupem z Bamberka Ottou, který se účastnil spoluzakládání kláštera ve Windbergu. Není nezajímavé zmínit přízeň Vladislava II. k tomuto klášteru a také zmínit, že založil premonstrátský klášter na Strahově.⁵⁴

O několik let později, v roce 1146 se opět spolu český kníže a fojt regensburský Fridrich IV. vzájemně podporovali. Podobně se tak stalo na počátku 90. let, kdy hrabě Albert III. z Bogenu bojoval s císařem Jindřichem VI. v jižní Itálii a v roce 1191 se přemyslovský kníže Konrád Ota účastnil na obléhání Neapole. Další spolupráci hrabat z Bogenu s českými knížaty můžeme vidět při bavorském sporu v roce 1192, kdy Albert III. z Bogenu zaútočil na bavorského vévodu. Objektem sporu byla babenberská léna u Dunaje a regensburského purkrabství. Hrabě Albert III. prosil o pomoc v boji proti bavorskému vévodovi Přemysla Otakara I., jehož neteř měl za ženu. V prosinci 1192 došlo k utišení zbraní. Albert III., původce války, byl císařem Jindřichem VI. předvolán na říšský sněm do Wormsu, který se konal v roce 1193. Získání přízně císaře se mu podařilo až v roce 1195.⁵⁵ Není

---

⁵² KOSMAS 1975, 191-192

⁵³ PIENDEL 1962, 143; MGH SS XVII, 562 f.; CDB 1904 – 1907, 134; MUK 1991, 1

⁵⁴ PIENDEL 1962, 143; BLAU 1932-1934, 48

⁵⁵ KUBŮ 1999, 131-132

nezajímavé zmínit, že Přemysl Otakar I. v době problémů s knížetem pobýval pět let na cizí půdě a to nejprve u švagra Albrechta Míšeňského a po jeho smrti v roce 1195 u Albrechta z Bogenu.⁵⁶

Již v 1. polovině 12. století připravovali hrabata z Bogenu české území Šumavy pro svoji nadvládu. Jako počátek této přípravné fáze můžeme označit působení jejich rodového premonstrátského kláštera ve Windbergu. Český král Vladislav II. (1158-1173) daroval windberskému klášteru táhlý újezd za Nezamyslickým proboštstvím. K újezdu náležely vsi Albrechtice u Sušice a dále také Milčice, Janovice a Vojtice.⁵⁷ V držení kláštera zůstaly Albrechtice až do roku 1804. Albrechtice mohou nést své jméno po Albertovi z Bogenu nebo synovi krále Vladislava I., ale nejpravděpodobněji byly pojmenovány po salzburském arcibiskupovi Albertovi, který 20.12. roku 1178 vysvětil nový kostel v Albrechticích k počtě Panny Marie a svatých apoštolů Petra a Pavla.⁵⁸

Osídlení a zúrodnění české lenní oblasti, českého pohraničního lesa díky bavorským sedlákům je zajisté zásluhou hrabat z Bogenu. Tento úkol trval po století. Oblast Sušicka připadla Bogenům pravděpodobně sňatkem Alberta III. z Bogenu s přemyslovskou Ludmilou, dcerou knížete Bedřicha českého. V pramenech se dále dozvídáme, že o desetiletí později, v roce 1233 odkazuje Albert IV. z Bogenu patronát kostela v Sušici a v Podmoklech rodovému klášteru ve Windbergu⁵⁹ („ecclesiam.....in terra Boemorum, quo dicitur Schvtenhoven cum villa adiacente Podmvokel“).⁶⁰ Když v roce 1242 hrabě Albert IV. z Bogenu zemřel, ujal se dědictví Ota II. Bavorský a roku 1244 zapsal desátky ze dvorců v Sušicku klášteru v Niederalteichu.⁶¹ Smrtí Alberta IV. roku 1242 vymírá rod Bogenů. Český král Přemysl Otakar II. se snažil získat zpět toto území. Předmětem sporu se stává Sušicko a hrabství Bogenů. V roce 1251 napadl Přemysl Otakar II. Bavorsko a zpustošil marku u Chamu. Ale tento útok byl bez výsledku a roku 1257 získává s jistotou bavorský vévoda hrabství Bogenů a Sušicko. Ale netrvalo dlouho a Přemysl Otakar II. se zmocňuje této oblasti a přebírá faktickou moc nad Sušickem. Do roku 1271 mohl teoreticky Sušicko spravovat bavorský vévoda. V tomto roce Přemysl Otakar II. a bavorský vévoda vytvořili s konečnou platností smlouvu, která ustanovuje vlastnictví tohoto území pro budoucnost. Ve smlouvě

---

⁵⁶ ŽEMLIČKA 1990, 66

⁵⁷ KUBŮ 1999, 132; PIENDEL 1962, 144; PIENDEL 1956, 55; ŠIMÁK 1938, 1031; RBM IV 1855, 809, nr. 2077; Monumenta Windbergensia I., Traditiones, VHN 23, 1884, 156; SEDLÁČEK 1926, 42

⁵⁸ KUBŮ 1999, 132

⁵⁹ KUBŮ 1999, 138; PIENDEL 1962, 147

⁶⁰ CDB III., 35, nr. 36,

⁶¹ SEDLÁČEK 1938, 1031

bylo obsaženo, že bavorský vévoda se vzdává nároků na bývalé území hrabat z Bogenu v Čechách a naproti tomu se český král vzdává nároků na bogenské hrabství v Bavorsku a na Deggendorf⁶² („Idem quoque dux ...renunciat omni iuri et accioni sibi et heredinus suis competetibus in castris, possessionibus atque bonis dictis Schutenhofen etc. Et aliis omnibus iuribus sibi hereditibusque suis competentibus in regno Bohemie.“).⁶³

Dále si musíme položit otázku, jak dlouho vlastnili hrabata z Bogenu Sušicko? Víme, že český král Vladislav I. (vévoda Vladislav II.) daroval windbergskému klášteru táhlý újezd za nezamyslickým proboštstvím. K újezdu náležely vsi Albrechtice u Sušice a dále také Milčice, Janovice a Vojtice. V držení zůstaly Albrechtice až do roku 1804. Přímé sídlo hrabat z Bogenu je doloženo v roce 1233, ale je pravděpodobné, že Sušicko připadlo Bogenům sňatkem s přemyslovskou nevěstou. V úvahu připadá rok 1124 – kdy se regensburský fojt Fridrich IV. z Bogenu oženil s dcerou českého knížete Vladislava I., Svatavou. Dále v úvahu připadá rok 1184, kdy se hrabě Albert III. z Bogenu oženil s dcerou českého knížete Bedřicha, Ludmilou. S touto možností se shodují čeští i němečtí badatelé. Takže hrabata z Bogenu mohla spravovat Sušicko v letech 1124 - 1271, ale pravděpodobněji v letech 1184 – 1257, protože v letech 1257-1271 se jednalo již o teoretické vlastnictví.⁶⁴

Velikost bogenských držav na českém území je rovněž nelehká otázka. O několika lokalitách víme s jistotou, že patřila do jejich vlastnictví. Jedná se o Sušici, Podmokly, Albrechtice, Milčice, Janovice, Vojtice a dále také s velkou pravděpodobností se jednalo o Mouřenec a Petrovice, to jest tedy o blízké okolí Sušice.⁶⁵ Podle některých historiků se bogenská oblast rozkládala mezi „německou cestou u Nýrska na západě a Zlatou stezkou na východě a obsahovala tedy oblast od Nýrska, Velharice, Sušici, Kašperské Hory a Vimperk. O maximálním rozsahu bogenského panství hovoří Josef Blau ve svém díle *Geschichte der kunischen Freibauern im Bohmerwalde*. Jedná se o oblast od „německé cesty“, od sv. Kateřiny k Úhlavě a dále k hradu Pajreku a Depolticím. Dále k Čachrovu, k údolí Ostružné, až k Javorné a Velharticím, dále k řece Otavě, Chmelné až k Nezdickému potoku, k hoře Javorník a dále k Vimperku až k Volyňce, to jest až ke Zlaté stezce, která tvořila jižní hranici bogenského území.⁶⁶ Tuto teorii v roce 1962 zopakoval i Max Piendel.⁶⁷ Teď si pokládáme otázku jak na toto ohraničení Blau přišel? Okolí Sušice je doložitelné, ale

⁶² PIENDE 1962, 148; KUBŮ 1999, 133

⁶³ PIENDEL 1962, 148; AÖG 1913, 487

⁶⁴ KUBŮ 1999, 134

⁶⁵ KUBŮ 1999, 134

⁶⁶ BLAU 1932-34, 49-59

⁶⁷ PIENDEL 1962, 148

spojení s hradem Pajrek nebo hradem ve Vimperku a dalšími hrady ve Velharticích, Pustým hrádkem u Kašperských Hor a nebo Kunžvardem (Strážný) u Zlaté stezky není. Historikové se snažili hledat podobnost v názvech měst. Například Pajrek – německy Bayreck zní jako Bayern nebo Vimperk- německy Winterberg zní jako Windberg atd.,⁶⁸ ale tato teorie připadá jako nepřijatelná.⁶⁹ Dále bych se zmínila o teorii hradů. Víme, že hrabě Albert III. z Bogenu založil nový hrad v hraniční oblasti, může nás to přivést k Hohen Bogen nedaleko hory Ostrý. Toto založení souvisí se sňatkem s přemyslovnou Ludmilou, také vesnice v okolí Hohen Bogen dostává Ludmila jako věno. Je pravděpodobné, že tímto sňatkem získávají hrabata z Bogenu Sušicko. Někteří němečtí historikové si myslí, že v té době budovali pro ochranu území nové hrady na českém území. Jedná se například o hrad Pajrek, který leží přímo proti Hohen Bogen a Ostrému na české straně nad Nýrskem. Mělo se jednat i o další výše zmíněné hrady.⁷⁰

Ale když se budeme blíže zabývat historií těchto hradů, tak zjistíme, že tato teorie je mylná. Hrad Pajrek byl doložený v roce 1356 a byl vystavěn v první polovině 14. století pány z Janovic, kdy se jako držitel připomíná Něpr z Pajrku, jak se můžeme dočíst v díle Tomáše Durdíka, Encyklopedie českých hradů z roku 1995. Podobně je tomu i u hradu ve Velharticích, který byl založen v první polovině 14. století pány z Velhartic, kteří zde sídlili až do roku 1390. Také Pustý hrádek u hradu Kašperk u Kašperských Hor byl vystavěn v první polovině 15. století. Dále hrad ve Vimperku byl založen v druhé polovině 13. století, to jest v době Bogenů, ale byl založen zvikovským purkrabím Purkartem z Janovic. Páni z Janovic patřili do okruhu přátel Přemysla Otakara II. a byli pověřeni kolonizací bývalého bogenského území v okolí Vimperka. Hrad Kunžvard byl založen také později a to v polovině 14. století, také pány z Janovic.⁷¹ Tato teorie se ukázala jako mylná.

V současné době se objevila teorie o románském původu hradu Rabí a tím i možná souvislost s hrabaty z Bogenu. Poprvé tuto teorii interpretoval Tomáš Durdík.⁷² Dosavadní literatura uváděla za zakladatele hradu Rabí pány z nedalekých, již českých Budětic, ale je pravděpodobně, že tito páni získali Rabí až po připojení Sušicka k českému království Přemyslem Otakarem II. Nejstarší písemná zpráva o hradu Rabí pochází z roku 1380 jako majetek Půty Švihovského. T. Durdík považuje za nejstarší románskou část hradu obytnou věž na nejvyšším místě hradního areálu. Myslí si, že sklenutá půlkruhová, oboustraně

---

⁶⁸ PIENDEL 1962, 147

⁶⁹ KUBŮ 1999, 138-139

⁷⁰ KUBŮ 1999, 138-139; PIENDEL 1962, 146

⁷¹ KUBŮ 1999, 138-139; DURDÍK 1995, 135, 162, 208, 304, 309

⁷² DURÍK 1998, 38

špaletovaná okna ve druhém patře věže pochází z doby před rokem 1250. Nejstarší románská fáze mohla pocházet již z doby hrabat z Bogenu a mohla sloužit jako nejsevernější opěrný bod jejich državy v Sušicku a nebo vzniknout po vymření rodu Bogenů v roce 1242 za vlády Wittelsbachů.⁷³ Tuto teorii vytýkal Vladislav Razím⁷⁴ a nesouhlasil s teorií Durdíka a tvrdí, že podobné okenní otvory se mohou vyskytovat i v gotice.⁷⁵ Naopak s Durdíkovou teorií souhlasí a považuje ji za možnou Jan Anderle.⁷⁶ Anderle se domnívá, že na základě archaické povahy paláce, tj. spodních tří podlaží donjonu mohlo ke stavbě dojít již kolem poloviny 13. století.⁷⁷

V roce 1967 byly v Běhařově u Klatov objeveny mince. Jednalo se o 1100 mincí, což patří k největším nálezům mincí v Čechách. Jedná se o stříbrné jihoněmecké denáry z různých podunajských oblastí z doby první a druhé čtvrtiny 12. století. Pavel Radoměský interpretuje tento nález následovně. Ve 12. a 13. století, v české oblasti hrabat z Bogenu byla špatná kvalita českých mincí a jihoněmecké mince měli lepší kvalitu. Tyto mince byly do Čech importovány „německou cestou“ (vzpomeňme na hranici území Bogenů).⁷⁸

Důležitým svědectvím na dobu hrabat z Bogenu zůstávají malé románské kostely v okolí Sušice. Jedná se zajisté o kostel v Albrechticích u Sušice nad řekou Otavou, který byl spjat s premonstrátským klášteřem ve Windbergu.⁷⁹ Kostel Panny Marie, sv. Petra a Pavla se nachází 5 kilometrů jihovýchodně od Sušice. Jedná se o jednolodní kostel s hranolovou věží, vklíněnou mezi loď a severní zeď kvadratického presbytáře. Severní portál lodi pochází pravděpodobně z doby kolem roku 1240, ale je možné, že zdivo lodi pochází již z doby kolem roku 1178.⁸⁰ Další kostel, který byl spjat s hrabaty z Bogenu je kostel sv. Mauricia u Annína, na vyvýšeném místě nad řekou Otavou. Kostel v Petrovicích u Sušice je také spjat s premonstrátským klášteřem ve Windbergu.⁸¹ Kostel sv. Petra a Pavla v Petrovicích se nachází 5 kilometrů jihozápadně od Sušice. Jedná se o jednolodní kostel s věží v západním průčelí při jihozápadním nároží lodi a s kvadratickým presbytářem.⁸²

---

⁷³ DURÍK 1998, 38

⁷⁴ RAZÍM 2002, 157

⁷⁵ RAZÍM 2002, 159

⁷⁶ ANDERLE 2004, 131, 138

⁷⁷ ANDERLE 2004, 138

⁷⁸ KUBŮ 1999, 142; RADOMĚSKÝ 1992, 243-257

⁷⁹ KUTHAN 1977, 113-116

⁸⁰ KUTHAN 1977, 179

⁸¹ KUBŮ 1999, 139-141

⁸² KUTHAN 1977, 227

1.2 Hrabata z Bogenu v Dolním Rakousku

Sňatek fojta Friedricha III. a Luitgardy, dcery hraběte Ulricha III. z Windbergu-Radelngergu přinesl rodu rozsáhlý přírůstek majetku v Dolním Rakousku. Luitgarda měla pouze jediného bratra Konráda, který bez následníka v roce 1221/22 zemřel. Tímto Luitgarda získává celé dědictví. O rodičovských majetcích Luitgardy nám podává zprávu velmi důležitý dokument, ve kterém odkazuje hrabě Ulrich III. manželce Mathildě své statky. Z obsahu je pro pochopení Luitgardiných majetků zejména důležitá následující část: „Hohinwarta cum ceteris omnibus que in orientali parte a parentibus suis habuit, et Chamba cum suis appendiciis, quod de eadem Mathilda uxore sua habuit, cui et idem in hac delegatione reddidit.“ Smlouva se tedy týká statků v Kamp v Dolním Rakousku, které zčásti samy pocházejí ze zděděného rodového majetku hraběte Ulricha III., zčásti ale do manželství byly přineseny manželkou Mathildou. Tím je tedy v tom podstatném popsán majetek, který se skrze dědičku Luitgardu dostal do majetku fojtů.⁸³

O rozsahu fojtských majetků v Kamp nám přibližně podávají zprávu četné Luitgardiny donace. Tak obdržel klášter St. Nikola v Pasově (podle Traditionsnotiz, kterou lze datovat před březen 1135) statek v Grundldorf am Kamp a tři lány v Hohenwarth.⁸⁴ Ve stejné době vydala manželka fojta Friedricha III. s rukou jejich syna Fiedricha a jejich dcery Adelheid 20 mansus do Hohenwarth včetně vinic a Hörigen.⁸⁵ Rodičovské majetky, jak ze strany otce tak i matky, se ještě jednou projevují v těchto donacích.

Ale lze ukázat ještě další místa, která se odvozují z majetků v Kamp. Tak získal Seitenstetten od Luitgardy statek v Flatze a Hunen. Niederalteichu připadly 4 mansus v Haitzendorf a velká vinice. Ještě zbývá jmenovat klášter Mallersdorf, který byl v této oblasti obzvláště bohatě obdarován; v Liber anniversariorum je záznam pro roční vzpomínku na fojtovu vdovu Luitgardu s poznámkou, že darovala klášteru mnohé statky, také v Rakousku. Traditionsnotiz kláštera o ní také podává zprávu k roku 1134 o donaci 20 lánů a 5 vinic v Rakousku. Sporý záznam osvětluje papežské privilegium z roku 1139: „In episcopatu Pataviensi quinque vineas apud transitum Marcwardi, apud Sickindorf uam

---

⁸³ PIENDEL 1956, 57

⁸⁴ PIENDEL 1956, 57; MB 4,228 nr.15

⁸⁵ MB 4,49 nr.64

vineam, Trazinsdorf, Slichinsdorf, Grimidorf cum suis pertinenciis et mancipiis ... a nobili femina Luitkarda vestro monasterio intuitu divini amoris collatam.“⁸⁶

Když fojt Friedrich IV. táhl roku 1147 s králem Konrádem do Svaté země, prosil svou matku, aby pro spásu jeho duše předala klášteru v Admontu „predium suum in oriente apud Prunnen“ (Brunn im Felde am Kamp), pro případ, že by se nevrátil. Když Luitgada po smrti svého syna provedla předání, byly ze tří stran vzneseny nároky: od manželky Friedricha IV., Jutty, která se za 3 marky stříbra nároku vzdala; od sestry posledního fojta, hraběnky Adelheidy z Hohenburgu, se syny Ernstem a Friedrichem, kteří společně za 20 liber kremžské mince ze svého požadavku ustoupili; zatřetí od dvou leníků statku, kteří se nechali vyplatit.

Z toho můžeme usuzovat, že Brunn im Felde, který sice jistě také pocházel z rodinného majetku hrabat von Windberg-Radelnberg, byl v době předání alodiálním majetkem fojtů. Není vyloučeno, že Brunn patřil k Luitgadině svatebnímu věnu. Podobně se to má s právní otázkou při darování jednoho statku Friedrichem IV. ve stejném místě Brunn do Berchtesgadenu. Také vůči tomuto klášteru vznášejí rodoví příslušníci své nároky.

Fojtové pravděpodobně nikdy neměli v úmyslu, aby si z formbachských majetků v Dolním Rakousku vybudovali vlastní teritorium. V poměrně rané době se dostaly různé kláštery do jejich vlastnictví.⁸⁷

---

⁸⁶ PIENDEL 1956, 58

⁸⁷ PIENDEL 1956, 58

2 STŘEDOVĚKÉ KOMUNIKACE V JIHOZÁPADNÍCH ČECHÁCH

Oblast horního Pootaví byla podle archeologických pramenů osídlena již v pravěku. Povodí Otavy zaujímá střední část Šumavy, sestávající z ploché hornatiny šumavských plání a z podhůří členité Svatoborské vrchoviny. Zdejší podnebí a nadmořská výška nebyly příznivé pro rozvoj zemědělství a zemědělsko – pastevecké hospodářství, jež představovalo základ obživy většiny pravěkých a středověkých společností. Přesto je z dnešního Sušicka a Kašperskohorska známa řada archeologických nálezů, mezi nimiž vynikají rozsáhlá a stavebně náročná hradiště, která patří mezi nejvýše položené pravěké pevnosti na území Čech.⁸⁸ České země byly již od raného středověku protkány množstvím cest vedoucích do sousedních zemí. Tyto cesty byly významné pro obchod, ale i pro šíření umění a kultury z přílehlých, ale i vzdálených oblastí.⁸⁹ Dokladem těchto vlivů je i slohový charakter středověké architektury, což můžeme vidět i u kostela sv. Mauricia.

Pohraniční hvozd Šumavy byl v pravěku a středověku téměř neprostupný a dal se přejít jen po několika stezkách, které pravděpodobně již od pravěku spojovaly Českou kotlinu s Podunajím. Tyto stezky překračovaly hranice v tzv. zemských branách (portae terrae), které měly funkci nejen vojenskou, ale i finanční, protože se v nich vybíralo clo. Na strategicky nejvýznamnějších místech při ústí zemských stezek stály hrady nebo strážní věže. Do dnešní doby je to patrné na názvech míst, např. Stáž nebo německy obdobné názvy Warte, Wartenberg.⁹⁰

Během středověku se na šumavském úseku pohraničního hvozdu mezi Nýrskem a Vyším Brodem vytvořilo 12 stezek, které spojovaly české země s Podunajím. Některé měly již pravěký původ. Jednalo se o tyto stezky: Nýrská (tzv. Německá), která vedla z bavorského Chamu přes Svatou Kateřinu a Nýrsko do Klatov, Železnorudská vedla z kláštera v Rinchnachu přes Zweisel, Železnou Rudu do Klatov, Vintířova⁹¹ vedla z kláštera v Rinchnachu (Niederaltaichu) přes Dobrou Vodu, Hartmanice, Mouřenec do Sušice a dále přes Prácheň do nitra Čech, Slatinná (česká nebo bavorská Goldene Strasse) vedla z Grafenau do Kašperských Hor, Kašperskohorská větev Zlaté stezky vedla z Freyungu do Kašperských Hor, dále Vimperská větev Zlaté stezky vedla z Röhrnbachu do Vimperka, Prachatická větev

---

⁸⁸ BENEŠ 1980, 7

⁸⁹ KUTHAN 1977, 18

⁹⁰ KUBŮ/ ZAVŘEL 2003, 673

⁹¹ KUBŮ/ ZAVŘEL 2003, 673 -674; SEDLÁČEK 1926, 221

zlaté stezky vedla z Waldkirchenu do Prachatic, další stezky byly Zbytinská, Hornoplanenská, Dolnovltavická, Frymburská a Vyšebrodská.⁹²

O komunikacích v pravěku máme jen málo informací, i když v posledních obdobích se uskutečnily na Vimpersku, Prachaticku a Českokrumlovsku a na německé straně v prostoru Grafenau systematické tarénní průzkumy, při kterých bylo zjištěno mnoho nových poznatků o komunikacích pravěké doby. Také řada archeologických nálezů z těchto oblastí a ze Sušicka, z období pozdního paleolitu a zvláště střední doby kamenné (mezolitu, 8000-5000 př.n.l.) nám poukazují na vlivy a také materiály, které byly užívány v oblasti Franského Jury, což ukazuje na dobré kontakty s bavorskou stranou tohoto období.⁹³

O šumavských stezkách se začínáme dozvídat více až od 11. století, kdy se objevují i první ověřené písemné zprávy, ale zajisté musely komunikace existovat od pravěku, byť v menší míře, bez přerušení, což nám potvrzují i archeologické nálezy. Z hlediska písemných zpráv je nejstarší stezkou přes Šumavu Vintířova stezka a Zlatá stezka.⁹⁴ Vintířova stezka je spjata se založením kláštera v Rinchnachu na bavorské straně Šumavy v roce 1012,⁹⁵ dále s působením sv. Vintíře v okolí Dobré vody, Hartmanic a Mouřence a také tudy údajně táhlo vojsko císaře Jindřicha III. ku Praze v roce 1041. O Zlaté stezce máme první zprávy z roku 1010. Obě tyto stezky mohly existovat již v pravěku. Tyto nejstarší historické stezky spojovaly Čechy s podunajskými oblastmi kolem Regensburgu (Vintířova stezka) a kolem Passau (Zlatá stezka). U Vintířovy stezky si musíme uvědomit, že území kolem Sušice bylo ve 12. a 13. století součástí domény bavorských hrabat z Bogenu a jednalo se o komunikaci, která spojovala dvě části Šumavou rozděleného území,⁹⁶ které bylo spjata s podunajským prostředím, ze kterého se šířila kultura a umění do této oblasti, což můžeme vidět např. u kostela sv. Mauricia, který se nachází na Vintířově stezce. V místech Vintířovy stezky musela existovat již starší cesta, která byla však více na západ. Pravděpodobně tato starší stezka nesměřovala do Niederaltaichu, ale do Deggendorfu. Možné vysvětlení je, že v době vzniku této starší stezky klášter v Niederalteichu ještě neexistoval, byl založen v roce 731. Deggendorf se nachází u soutoku dvou řek, Dunaje a Isar, což byla důležitá obchodní spojnice se Švábskem.⁹⁷ Teprve později chodil sv. Vintíř po této stezce a u níž si v roce 1040 zřídil

---

⁹² KUBŮ/ ZAVŘEL 2003, 673-674

⁹³ KUBŮ/ ZAVŘEL 2003, 674

⁹⁴ SEDLÁČEK 1926, 220-221

⁹⁵ STADTMÜLLER 1986, 220

⁹⁶ KUBŮ/ ZAVŘEL 2003, 674

⁹⁷ DINKLAGE 1942, 89

poustevnu nedaleko Dobré vody.⁹⁸ Tato stezka byla od 11. století důležitou spojnici mezi klášterem v Niederaltaichu a českým královstvím a také významnou obchodní stezkou a spojnici s Dunajem a Podunajím.

Zlatá stezka byla významná v transportu alpské soli do českých zemí. Na východním okraji Šumavy, ve směru k rakouskému Podunají byla Vyšebrodská stezka. Na počátku středověku tak vedly přes Šumavu pravděpodobně tři hlavní komunikace a všechny měly kromě své úlohy komunikační i svůj specifický smysl. Velmi brzy se oblevují další komunikace. Nýrská (tzv. Německá) se datuje do 12. století díky nálezům mincí a její směr na významné říšské středisko Regensburg i poměrná blízkost osídlených oblastí na české i bavorské straně připouštějí možnost ještě starší existence. O desetiletí později vznikly stezky Železnorudská, Frymburská a Dolnovltavická. Největší rozšíření komunikací spojující Čechy s Podunajím nastalo až ve 14. století. Především se jednalo o rozšíření již známé Zlaté stezky, jejíž existence se připomíná v 11. století, ale její původ je ještě starší. Ve 14. století se začíná štěpit do tří větví. V polovině 14. století založil císař Karel IV. nejzápadnější větev Zlaté stezky z Kašperských Hor do Freyungu a do Pasova.⁹⁹

---

⁹⁸ HORPENIAK 1990, 51

⁹⁹ KUBŮ/ ZAVŘEL 2003, 674

3 HISTORIE OSADY MOUŘENEC

Osada Mouřenec se nacházela na vyvýšeném místě nad řekou Otavou, 4 kilometry od Hrtmanic, nedaleko Sušice na Vintířově stezce, kterou obnovil mnich Vintíř v 11. století a nedaleko u Dobré vody si zřídil v roce 1045 poustevnu. V těchto místech byl kolem roku 1200 vybudován kostel sv. Mauricia. Tento kraj byl ve 12. a 13. století spjat s působením bavorských hrabat z Bogenu a také s kláštery ve Windbergu a Niedernaltaichu. V roce 1271 byla tato oblast znovu součástí českého království a to díky Přemyslu Otakarovi II.

První konkrétní připomínku kostela sv. Mauricia a osady Mouřenec nacházíme v písemných pramenech z roku 1360,¹⁰⁰ kdy se tento kostel uvádí jako farní pro Mouřenec, Rajsko a Nové Městečko. K roku 1369 se zaznamenává podací právo Ješka z Čejetic z Dlouhé vsi nedaleko Mouřence.¹⁰¹ “Ad ecclesiam S. Mauricij in Novacivitate per resignacionem Johannis vacantem, ad presentacionem Jesconis de Cziegetisz et orphanorum Leupoldi, fratris ipsius, nec non Sdyemirij de Longauilla clientum patronorum, Tomam de Strachouicz presbyterum instituimus plebánům. 1369. 16. Novembr.”¹⁰² Tato osada byla založena pravděpodobně ve 13. století ve spojitosti s rýžováním zlata na blízké Otavě (farní kronika). Na duchovní správě i na kolonizaci v horním Pootaví se podílel premonstrátský klášter ve Windbergu a pravděpodobně i benediktýnský klášter v Niederaltaichu.¹⁰³ O následujících dvou letech nemáme žádné zprávy. V první čtvrtině 17. století dochází k rozvoji této osady i díky existenci obchodní stezky z Deggendorfu do Sušice, která byla významná nejen jako komunikace, ale i jako stezka obchodní. Další zisk přinášelo množství okolních skláren a dobývání zlata v povodí Otavy, na Kašperskohorsku a Hartmanicku. V roce 1617 se obyvatelé této oblasti, zvaní Králováci, vykoupili z poddanství a stali se svobodnými sedláky. V té době obce Vysoké Lávky, Formberg a Zadní Chalupy patřily k farnosti mouřenecké. Třicetiletá válka zasáhla i do této oblasti kolem Mouřence. Nová protestantská víra způsobila u mnohých obyvatel náboženské pochybnosti. Na konci třicetileté války se do mouřenecké farnosti dostaly z Klatov skupiny vojsk Švédů. Připomíná nám to jméno „ Schwedengrab“ označující místo hrobu švédských vojáků u sochy, která byla postavena na cestě mezi Palvínovem a Mouřencem. Dalším důkazem této doby jsou

¹⁰⁰ LC I/1, 138

¹⁰¹ FAJT / HORPENIAK / ROYT 1994, 249; MUK 1991, 2; HOSTAŠ 1900, 67, LC 2, 23

¹⁰² LC II, 23

¹⁰³ MUK 1991, 1

dochované dělové koule na zámku ve Vatěticích. V období třicetileté války byl kostel sv. Mauricia velmi poničen.¹⁰⁴

Po třicetileté válce mouřenecká farnost ztratila svého faráře a v letech 1636-1644 byla zastupována farním úřadem v Kašperských Horách, v letech 1644 – 1651 a 1659 -1666 byla zastupována farním úřadem v Sušici. V letech 1666 – 1692 se o mouřeneckou farnost starali premonstráti z bavorského kláštera ve Windbergu, kteří měli majetek v nedalekých Albrechticích. V roce 1684 koupil obec Rajsko Václav Říčanský z Řičan.¹⁰⁵ V 18. století se mouřenecká farnost podílela na stavbě nových kaplí ve své farnosti, např. kaple ve Vatěticích, v Palvínově. V roce 1756 se osady Vysoké Lávky, Formberg a Zadní Chalupy staly součástí prášilské farnosti.¹⁰⁶

V roce 1707 nechal tehdejší patron, svobodný pán von Wimmer renovovat faru. Do roku 1786 náležel kostel sv. Mauricia jako filiální do Hartmanic. V roce 1816 udeřil do kostelní věže blesk a věž byla značně poškozena. V roce 1818 byla věž opravena. Od roku 1795 máme zprávy o jménech farářů, kteří zde působili. V roce 1795 -1819 zde působil Wenzel Löffelmann, 1819 - 1856 Andreas Riederer, 1856 – 1869 Johann Panek, 1869 -1885 Wenzel Kordík, 1885 – 1901 Alois Winter a 1901 – 1946 Franz Andraschko. O faráři Johannu Panekovi víme, že pocházel z této farní oblasti. Narodil se v roce 1814 ve Vatěticích a byl křtěn na Mouřenci v kostele sv. Mauricia Andeasem Riedererem. Věnoval se opravám kostela a fary. Nejprve byl opraven prasklý zvon firmou Perner z Plzně, poté následovalo restaurování soch sv. Jana Nepomuckého a sv. Barbory z hlavního oltáře. Na podzim roku 1861 vymaloval celý kostel malíř Wilhelm Stoiber z Velkého Radkova. Každá osada platila nějakou část z prací na kostele. V roce 1865 byla dokončena oprava věže. V době, kdy byl farářem Wenzel Kordík, byla Eduardem Schmidem přestavěna sklárna v Anníně, tento farář ji v roce 1872 vysvětil. Schmid nechal vybudovat kapli v blízkosti kostela jako rodinnou hrobku a také věnoval kostelu novou kazatelnu. V roce 1895 je kostel sv. Mauricia farním kostelem osady Rajsko. V roce 1897 nechal Franz Beywl z Hartmanic rozšířit hřbitov. V roce 1898 byl kostel znovu vymalován Niebauerem. Farář Franz Andraschko dal v roce 1909 obnovit střechu kostela a v roce 1921 byla pokryta věž šindelem. V roce 1924 byl opraven krov, střecha a zdivo přilehlé kostnice. Andraschko působil jako farář na Mouřenci do roku 1946

---

¹⁰⁴ HROPENIAK 1993, 30-31

¹⁰⁵ HROPENIAK 1993, 31; FRANK 1988,606; MUK 1991, 2

¹⁰⁶ HROPENIAK 1993, 31- 32; FRANK 1988, 606

a poté měl být spolu s ostatními německými obyvateli vystěhován, ale umírá v dubnu roku 1946 a je pohřben u vchodu do kostela sv. Mauricia.¹⁰⁷

V osadě Mouřenec byla pravděpodobně v roce 1651 vybudována škola, ale prameny k tomuto tvrzení chybí. Kdyby tento údaj byl pravdivý, mohlo by to vypovídat o důležité úloze Mouřence. V roce 1862 navštěvovalo tuto školu 127 žáků a v roce 1878 164 žáků. Tuto školu navštěvovali žáci z Vatětic, Palvínova, Rajska, Annína, Nového Městečka, Velkého Radkova, Radešova. V roce 1887 byla založena škola ve Štěpanicích a v roce 1890 v Dolejším Krušci kam začali docházet žáci z blízkých osad. Nová škola byla vystavěna v roce 1901.¹⁰⁸

V Mouřenci zůstalo mnoho dochováno až do poloviny 20. století. Po odsunu většiny německého obyvatelstva po roce 1945 pečoval několik let o kostel sv. Mauricia farní úřad v Petrovicích. V této době se již velmi málo slavila mše v kostele sv. Mauricia a v té době již začal být rabován a ničen. Farář z Petrovic se snažil zachránit některé zařízení z kostela. Po roce 1960 zde nebyla slavena žádná mše svatá a kostel a jeho okolí podléhalo rabování a chátral.¹⁰⁹ V roce 1993 byl kostel sv. Mauricia restaurován a 23. září 1993 byl znovuvysvěcen.

Annín, na jehož katastrálním území se dnes kostel sv. Mauricia nachází, vzniká jako sklářská osada až v 19. století, jádrem osídlení byla skelná hut' existující již v 18. století.¹¹⁰

---

¹⁰⁷ HORPENIAK 1993, 32-33

¹⁰⁸ FRANK 1988, 606

¹⁰⁹ HORPENIAK 1993, 34

¹¹⁰ MUK 1991, 2

4 POPIS KOSTELA SV. MAURICIA

4.1 Poloha kostela sv. Mauricia

Kostel svatého Mauricia se nachází na dominantním vrcholu v podobě nepravého ostrohu, který je ze tří stran obtékán řekou Otavou. A to nedaleko vsi Annína, který se nalézá pod severním úpatím vrchu. Kostel sv. Mauricia se nachází 4 kilometry východně od Hartmanic, nedaleko Sušice. Je obklopen v současné době lesy, které způsobují, že viditelnost kostela je v dálkových pohledech omezená. Lze vidět v podstatě pouze dominantní kostelní věž a až z těsné blízkosti vidíme kostel jako celek. Hřbitov kolem kostela vymezuje masivní zeď, na pravé straně, severní straně se připojuje kostnice, která je kryta stromy. Kostel je přístupný od jihozápadu. Na konci cesty bylo obytné stavení školy a fary. Nyní je terén zarostlý stromy. Kostel byl spjat s osadou Mouřenec, která zanikla po druhé světové válce. Dnes z bývalé osady mimo kostel sv. Mauricia a kostnice můžeme vidět pouze budovu bývalé školy.¹¹¹

4.2 Popis exteriéru kostela sv. Mauricia

Kostel sv. Mauricia je vystavěn jako nenáročná jednolodní stavba s chórem, chórovou věží a apsidou. Šířka lodi uvnitř kostela je 8,42 metrů a délka románské části lodi je uvnitř 9,65 metrů, délka chóru uvnitř lodi je 3,97 metrů (od východu na západ), šířka chóru uvnitř lodi je 3,77 metrů (od severu na jih), šířka apsidy je uvnitř lodi 3,52 metrů a hloubka apsidy je 2,70 metrů. Tloušťka zdiva je 1,20 metrů. Původní románská loď byla téměř čtvercová, což je pro nás důležitým znakem pro další bádání a hledání analogií. Dnešní podoba lodi je obdélná, plochostropá o proporcích 5:8. Původní románská loď byla také nižší a i střecha měla menší spád, který odpovídal románskému původu. Původní nižší loď umocňovala pohledovou dominanci věže. Čtvercový presbytář je podstatně užší, než bývá u dispozic tohoto typu obvyklé. Loď se obvykle v těchto typech vzhledem k presbytáři rozšiřuje o tloušťku obvodové zdi, ale v našem případě je loď širší navíc na straně triumfálního

---

¹¹¹ HORPENIAK 1993, 25

oblouku o 90 centimetrů. Naopak apsida se zužuje vzhledem k čtverci oltářního prostoru pouze nepatrně. Neproporčnost lodi a presbytáře vzbuzuje domněnku, že loď byla dodatečně přistavěna nebo nahradila starší užší loď, což je nepravděpodobné, protože šířka obvodové zdi lodi

i presbytáře, je s drobnými odchylkami 125 -130 centimetrů. Loď byla pravděpodobně téměř čtvercová, na což poukazuje i prasklina a změna zdiva na severní obvodové zdi. Prasklina se nachází vpravo od okna, ve vzdálenosti 454 centimetrů od nároží. Je totožná s původním severozápadním nárožím kratší románské lodi. Západní strana věže, prolomená triumfálním obloukem presbytáře, je mírně slabší a to o šířce 115 centimetrů, což poukazuje na to, že tato zeď nebyla zdí ukončující. Zajímavě je řešena apsida, východní čelo má větší tloušťku zdiva než na jižní straně, kde je tloušťka zdiva menší a to 83 centimetrů. Vnější obvod zdi není půlkruhový, ale podkovovitý.¹¹²

Navazující přístavek sakristie se schodištěm, které je mladší, se nachází na severní straně. Hrobka přiléhá k sakristii na východě. Po roce 1837 vznikla kaple na jižní straně.

Průčelí kostela zaznamenalo řadu stavebních úprav, bylo proměňováno v pozdní gotice, v baroku i v 19. století. Západní průčelí je strohé, bez plastických prvků členění, plocha stěny lodi přechází souvisle do štítu. Z plochy průčelí vystupuje nepatrně soklové zdivo, vstup je lehce lomený, bez portálu, nejspíše pozdně gotický. Nad vstupem se nachází nika zaklenutá konchou, kde byla původně umístěna socha sv. Mořice, která je dnes umístěna v muzeu v Kašperských Horách. Trojúhelný štít je vyvrcholen žulovým křížem.[3]

Kostelní loď je na severní straně osvětlena barokním segmentově zaklenutým oknem s vnitřním křížem. Okenní otvor na vnější straně je rámován štukovým obloučkem. Po obvodu okna byla sondou odhalena původní barokní úprava. Vpravo od okna, ve vzdálenosti 454 centimetrů od nároží je patrná drobná trhlina totožná s původním severozápadním nárožím kratší románské lodi.[4] Na severní stěně kostela je z vnějšku zazděné původní románské okno.[21]

Stěny sakristie a přilehlého schodiště obsahují rovněž stopy po barokní úpravě. Schodiště je osvětlováno ze severu i západu kasulovými okny. Okna jsou prostá, obdélná. Schodiště bylo ke starší sakristii dostavěno dodatečně. Při východní straně sakristie je přístavek obsahující schodiště do krypty pod sakristií. Průčelí přístavku se segmentově

---

¹¹² MUK 1991, 19-25; KUTHAN 1977, 96, 222

zaklenutým vstupem a oknem je členěno vodorovným pásováním a naznačuje vznik koncem 19. století.

Východní strana apsidy je bez členění [7], s římsou a s původním románským oknem s půlkruhovým záklenkem, oboustranně rozevřenou špaletou a s rámem tesaným z jednoho kusu kamene.[2]

Jižní strana presbytáře je prolomena gotickým oknem z konce 15. století. Nad dvěma jeptiškami je vsazen kruh s trojlistem. Střední sloupek, který zde býval, chybí. Sondami bylo zjištěno původní gotické rámování s charakteristickou paspartou šířky 18 centimetrů. Jižní strana je rozdělena polygonální přístavbou předloženou původnímu románskému vstupu. Na pravé straně se zachovalo hrotité gotické okno. Boky žulového ostění jsou otesány se stopami výběhů kružby. Před kružbou je mělký ústupek na hraně se zkosením, od kterého je osazena typická gotická omítková pasparta, jejíž šířka je 30 centimetrů. Na jižní stěně se dále zachoval původní románský vstupní portál (k podobě portálu viz níže). K portálu byla však přistavěna mladší barokní kaple, čímž ztratil vstupní funkci a jeho ostění bylo zazděno. Okno vlevo od přistavěné kaple je barokní z 18. století. Vlevo od okna je patrná trhlina v místě spáry oddělující přístavbu západní části lodi, podobně jako je to patrné i na severní zdi lodi. Na jižní stěně se nachází ještě jedno barokní okno, které je položeno výše než předchozí a je půlkruhově zaklenuto.¹¹³ [1]

Kaple je předsazená, je členěna mělce předstupujícím soklem a vystupující korunní římsou. V ose průčelí je hexagonální okénko rámováno úzkou nasazenou omítkovou páskou.

Stěny věže před poslední opravou z roku 1992 byly členěny dvěma kordonovými pásovými římsami jejichž profil byl podložen drobným čtvrtoblounekem.[6] V současné době jsou stěny hladké bez členění. Věž je zakončena náročně profilovanou korunní římsou, která pochází pravděpodobně z 19. století. Horní část věže obsahuje samotné zvonové patro, které se otevírá na všechny strany dvojosým sruženým okénkem, se segmentovými záklenky a zděným středním pilířem. Zdá se, že záklenky oken jsou původní, což je zvláště patrné na západní straně věže. Zbylá tři okna jsou poznamenána mladšími zásahy. Střední pilíř sružených okének je vyzděn ze smíšeného zdiva pravděpodobně z 19. století. Sloupek v jižním okně je z poloviny 20. století, protože došlo k rekvírování zvonů v období 2. světové

---

¹¹³ MUK 1991, 19-25

války. Podle názoru Jana Muka, zde nebyl klasický románský sloupek se sedlovým náběžníkem a nebyly provedeny ověřovací sondy.¹¹⁴

4.3 Jižní románský portál

Jak bylo již výše uvedeno, původně se do lodi vstupovalo portálem z jihu.[32] Tento hlavní vstup byl v době baroka změněn na pouhý průchod do kaple. Portál je vsazen ve vnější třetině tloušťky zdi. Předložená vnější nika o hloubce 26 centimetrů je polokruhově zaklenuta, vytváří vlastně ústupek ústupkového portálu. Vnitřní nika portálu je obdélná s vodorovným překladem. Portál je pravouhle odstupněný a ukončený půlkruhovými archivoltami, z nichž vnitřní archivolta je netradičně členěna vykrajovanými konkávními obloučky s rovnými patkami. Nosy byly odtesány, protože portál byl v 19. století skryt v dodatečné přizdívce.¹¹⁵

Takto utvářený portál [33] je značně neobvyklý a v současné době registrujeme jen několik málo známých analogií, které nalézáme převážně na jihu Čech a krajově i v jiných oblastech Čech. Jiří Kuthan datuje tento portál, na základě komparace s portálem v Nepomuku do 30. let 13. století a na základě tohoto portálu datuje do této doby i celý kostel sv. Mauricia. To zdůvodňuje absencí prvků přechodného stylu, které signalizuje výstavba kláštera v Nepomuku kolem roku 1240.¹¹⁶

Nejbližšími analogiemi k našemu portálu, a to jak časovými tak i geografickými, jsou portály v jižním křídle premonstrátského kláštera v Milevsku, v kostele sv. Bartoloměje v Kvašňovicích, sv. Jana a Pavla v Dobrši, Zvěstování Panně Marii také v Dobrši, portál bývalého cisterciáckého kláštera v Nepomuku. Je ovšem nutné podotknout, že zmíněné portály jsou rozděleny do dvou skupin. První skupina používá obloučkový vlys v tympanonu (Milevsko, Kvašňovice, Dobrš), druhá skupina používá konvexně vykrajovaný obloučkový vlys (Nepomuk, Bohumilice), ale ani jeden z uvedených příkladů nemá shodné řešení s kostelem sv. Mauricia.¹¹⁷

---

¹¹⁴ MUK 1991, 6-17

¹¹⁵ KUTHAN 1977, 96

¹¹⁶ KUTHAN 1977, 96

¹¹⁷ KUTHAN 1977, 94-95

Portál v jižním křídle premonstrátského kláštera v Milevsku bývá datován do roku 1210-1220.¹¹⁸ [37] V kostele sv. Bartoloměje v Kvašňovicích u Horažďovic se nachází portál, který bývá datován do roku 1230, jehož tympanon zasazený do půlkruhového záklenku je zdobený při svém obvodu vějířovitě rozloženými konkávními obloučky s rovnými patkami.¹¹⁹ [36] V kostele sv. Jana a Pavla v Dobrší se nachází portál z let 1230-1240, jehož tympanon je zdoben obloučkovým vlysem. [34] Dále se v Dobrší nalézá portál v kostele Zvěstování Panně Marii, jehož tympanon zdobí také konkávní obloučky s rovnými patkami. Bývá datován do roku 1230.¹²⁰ [35] V bývalém cisterciáckém klášteře v Nepomuku se nachází portál [38], u kterého objevujeme řadu gotizujících prvků oproti portálu v kostele sv. Mauricia, kde je portál ještě pozdně románský. Je zde nápadná forma záklenků a změna proporcí, oproti starším románským portálům. Také zde jsou odstraněny římsy v náběžích archivolt, ale na druhou stranu je zde užito tradiční románský prvek konvexního obloučkového vlysu (v kostele sv. Mauricia je užito konkávní obloučkový vlys), v nějž přechází vnitřní hrana ostění. Obloučkový vlys zde nenese záklenek portálu, ale vzbuzuje dojem, že je na něm zavěšen. Dalším příznačným typem portálu v Nepomuku jsou talířové prstence, jakoby navlečené na dřevicích sloupků, osazených v ústupcích ostění.¹²¹ V kostele Nejsvětější Trojice v Bohumilicích u Vimperka se nachází portál s konvexními obloučky. [39] Tento portál pochází z doby kolem roku 1240 a spatřujeme podobné rysy s portálem v Nepomuku. Motiv obloučkového vlysu byl rozšířen zejména v jižních a jihozápadních Čechách, odkud se postupně rozšiřoval dále do Čech.¹²² Užití obloučkového portálu můžeme spatřit i v období gotiky. Tento typ portálu v pokročilejší formě z doby kolem roku 1260 můžeme vidět v hradní kapli v Horšovském Týnu. [40]

4.4 Popis interiéru kostela sv. Mauricia

V jižní obvodové zdi v interiéru byly provedeny sondy, které měly ověřit zaniklou původní ukončující západní zeď. Byl nalezen původní jihozápadní kout lodi, ke kterému přiléhaly vertikálně hrubě tesané kvádry obdobně jako v koutě věže. Tato skutečnost dokazuje

---

¹¹⁸ Za upozornění na tuto analogii děkuji J. Kuthanovi.

¹¹⁹ KUTHAN 1977, 94-95

¹²⁰ KUTHAN 1977, 94-95

¹²¹ KUTHAN 1977, 116-118

¹²² KUTHAN 1977, 94-95

současnost výstavby lodi a spodního patra věže. Sondami byla objevena také gotická omítka, která překrývá líc jižní zdi, na ní spočívá barokní omítka. Dále byla provedena sonda do východního čela lodi, jižně od triumfálního oblouku, kde pod barokní omítkou byla objevena omítka gotická a pod ní původní lomové zdivo se zatřenými spárami.¹²³[9]

Triumfální oblouk je lehce lomený, neprofilovaný s historickou malbou z 19. století. Oblouk je vysoký 534 centimetrů, patka je vysoko 354 centimetrů. Na levé straně se dochovala tesaná pateční římsa staršího nižšího triumfálního oblouku, s vrcholem který je pouze 194 centimetrů vysoko.[20] Na pravé straně byla tato římsa odtesána, zachováno bylo pouze její jádro. Pod mladší omítkou se zachoval výběh původního triumfálního oblouku s fragmenty neidentifikovatelné malby. Triumfální oblouk byl románský.

Presbytář [10,8] je vzhledem k lodi drobným prostorem, o téměř čtvercovém půdoryse a je zaklenut pozdně gotickou hvězdovou klenbou[11], která je vynášena na koutových kuželových konzolách.[12] Konzoly mají římsový profil a pocházejí z konce 15. století.[13] Patka gotické klenby na vrcholu konzol je 395 centimetrů od země. Gotická žebra mají nenáročný klínový profil a jsou pokryta jednoduchým malovaným ornamentem. Ve středu klenebního vzoru se nachází jednoduchý terčový svorník.[14] Plocha klenby je modrá se zlatými hvězdami, žebra v základní ploše světle okrová. O povrchové úpravě lodi nás informuje nápis v čele prostoru nad triumfálním obloukem. Píše se zde, že restaurování provedl J.Ed.Schmid v roce 1897, majitel sklářské továrny v Anníně.

Na severní stěně presbytáře byly provedeny sondy, které odhalily starší, zřejmě původní románskou klenbu.[17] Výběh románské bezžeberné klenby je o 120 centimetrů níže než je stávající pozdně gotická klenba a to ve výšce 275 centimetrů. [18] Čelo původní klenby bylo patrně polokruhové. Nižší původní klenbě odpovídal i nižší triumfální oblouk, který se otevíral do lodi a jeho pateční římsa se dosud dochovala na jižní straně presbytáře ve výšce 194 centimetrů. Braniš, v díle Některé zvláštnosti chrámových staveb jihočeských, in: Památky archeologické XVIII, 1897 předpokládal, že stávající klenbě předcházela původně trémový strop,¹²⁴ což provedené sondy vyvrátily.¹²⁵

Vstup do sakristie byl původně gotickým portálem, ale nezachovaly se z něj žádné stopy (byla vykonána sonda). Vpravo od vstupu do sakristie je pozdně gotická kroupenka.

---

¹²³ MUK 1991, 10-19

¹²⁴ BRANIŠ 1897, 211

¹²⁵ MUK 1991, 14-18

Vpravo od vstupu se nachází sanktuárium s obíhající lištou přecházející do vysokého trojúhelného štítu, který je vyvrcholen gotickou lilií ve vrcholu.[16] Po stranách sanktuaria byly sondou zjištěny zbytky gotické nástěnné malby. V ose presbytáře se dochovala náhrobní kamenná deska, kterou se vstupovalo do krypty.

Koncha apsidy nemá pateční římsu a plynule přechází do bočních stěn apsidy. V prostoru apsidy se nacházejí tři menší pravoúhlé niky, jedna na severu, dvě při jižní straně.

Sakristie je čtvercová, plochostropá s fabionem. Osvětlení zajišťovalo menší obdélné okno ze severu. Na východní straně sakristie je nika, což je pozůstatek zaniklého okna. Sondami v západní stěně se nenašlo původní nároží románské lodi, ke kterému měla být sakristie přistavena, ale však o jeho existenci nelze pochybovat. V západní zdi sakristie se nachází vstup do schodišťového přístavku, který se skládal z malé vstupní chodbičky, ze které se vstupovalo na točité schodiště. Předsíň prostoru schodiště má trémový strop s překládaným záklopem. Schodiště na empoře je vřetenové a osvětlené kasulovými okénky. V prvním patře nad sakristií, se nachází podobný prostor, jako je v přízemí. Nachází se zde empora, která je otevřená do presbytáře segmentově zaklenutým oknem.

Jižní kaple na protáhlém půdoryse má okosené rohy, je zaklenuta falešnou klenbou s vyklenutými fabiony a s mohutnou fabionovou pateční římsou. V jejím čele je malé šestiboké okno.¹²⁶

4.5 Krov

Krov je novodobého typu, pravděpodobně z 19. století. Stopy staršího krovu jsou patrné na obou štítech. Na západním štítu je otisk a ozub se zeslabením, který odpovídá původnímu krovu a byl o 30 – 40 centimetrů níže. Domnívám se oproti výsledkům stavebně historického průzkumu Jana Muka, že štít je pravděpodobně gotický, protože zdívo neobsahuje žádné úlomky cihel a barokní nika [25] v ose kostela je zřetelně následně vlámána do existujícího zdíva a je vyzděna z cihel.[24] Ve vrcholu štítu se nachází trémová kapsa po hřebenovém trámu původního krovu. V ose věže je kapsa po trámu (spodní okraj je 307 centimetrů nad stropní konstrukcí), na který navazuje trojúhelníková plocha s vrcholem v místě trámu, která je pokryta gotickou omítkou.[22] Na rozhraní se zachovaly konce latí.[23] Je patrné, že se jedná o otisk původního románského krovu. Nároží věže je vyzděno

---

¹²⁶ MUK 1991, 14-18

z tesaných kvádrů, ostatní zdivo je drobné, lomové. V půdě sakristie se zachoval na severní straně věže otisk staršího krovu, který byl nižší, s vrcholem 190 centimetrů nad stropem sakristie. Na východní straně se tento obrys láme a dokládá zaniklou valbu. Byla zde střecha se sklonem 40 stupňů. Nad okrajem starší střechy je gotická omítka věže. Tím se dokazuje gotický původ sakristie a to i s prvním patrem.¹²⁷

4.6 Chórová věž

Chórová hranolová věž kostela je čtyřpatrová, čtvercového půdorysu, pokrytá šindelem. Zdivo věže je ve všech čtyřech patrech hrubě omítnuto a to s výjimkou posledního patra, kde je pod krovem dodatečná nadezdívka. První patro věže je přístupné dodatečně prolomeným nebo rozšířeným průchodem v západní stěně věže. První patro má výšku 360 centimetrů, druhé 220 centimetrů, třetí 220 centimetrů. V prvním patře jsou parné fragmenty původních trámů ve výšce 60 centimetrů nad současnou podlahou. Na jižní straně věže jsou tři a na severní straně jeden. Ve druhém patře je vidět mírný úskok líce věže ve výšce 160 centimetrů nad podlahou.[30] Jan Muk se domnívá, že to může poukazovat na dodatečné zvýšení věže od této úrovně. Tento závěr mi připadá jako nepravděpodobný. Nad rovinou úskoku jsou zachovány fragmenty kuláčů [31], pravděpodobně se jedná o zbytek původní stropní konstrukce. Na jižní straně jsou dva a jedna kapsa po kuláči a na severní straně jsou fragmenty po dvou kuláčích. V prvním patře věže byly objeveny vertikální nepravidelné kvádry, které byly objeveny ještě v jihozápadním koutě původního kostela z doby před prodloužením lodi. Tato skutečnost poukazuje na to, že byla současně vystavěna loď a spodní část věže. Jižní stěnu v prvním patře věže prolamují původní románská střílnová okénka. Stejně okénko je i v prvním patře věže na severní straně. Ve druhém patře je na jižní straně obdélné okénko, ve třetím patře je podobné okénko také na jižní straně. [28,29] Ve čtvrtém patře je zvonice, kde jsou podvojná sdružená románská okénka s půlkruhovými záklenky. Okénka jsou na všech čtyřech stranách věže. Dělicí pilířky jsou nově vyzděny. Vnitřní špalety okének mají segmentové klenutí s otisky po bednění. Dosedají na střední omítané sloupky, které jsou vyzděny ze smíšeného zdiva a nejsou původní. Bližší sondy nebyly provedeny. Ve věži pod stropní konstrukcí, je vidět spára, která oddělovala původní románské zdivo a dodatečnou přístavbu věže. Věž byla

---

¹²⁷ MUK 1991, 12-16

původně nižší, než je její dnešní podoba. [26,27] Ve zvonici je zachován gotický zvon z roku 1329.¹²⁸

4.7 Kostnice

Severně od kostela, na hraně návrší se nachází barokní kostnice. Jedná se o prostou stavbu, podobnou spíše venkovskému stavení. Pouze drobná čtyřlístá okna vypovídají o sakrálním charakteru. Vstup do kostnice je prolomen polokruhově zaklenutými arkádami, z nichž dvě boční jsou slepé, střední je arkáda vstupní. Vnitřní prostor má průhled do krovu a je rozdělen do čtyř sektorů, kde jsou volně uloženy lidské kosti. Půdorys je oválný s přilehlou polokruhovou apsidou. Vstupní úsek je přímkový, aby bylo získáno vstupní průčelí ve vlastní kostnici. Kostnice byla na zdech zdobena malbou.¹²⁹ [5]

4.8 Shrnutí stavebně historického rozboru

Stavební vývoj kostela sv. Mauricia [55] na základě předešlého stavebně historického průzkumu lze shrnout následovně: v první etapě vzniká částečně zachovaná čtvercová loď kostela, která byla oproti současnému stavu nižší a byla kryta střechou s menším úhlem sklonu (40 stupňů), než je tomu dnes. Loď pravděpodobně plochostropá, byla přístupná z jihu dodnes dochovaným portálem a byla osvětlena dvojicí oken ze severu, podobné řešení lze předpokládat i na jižní straně. Současně s kostelní lodí vzniká východní chórová věž, která obsahuje presbytář a půlkruhová apside zaklenutá konchou. Presbytář byl původně otevřen do lodi nižším vítězným obloukem, jak dokládá nález pateční římsy a byl zaklenut bezžebrou křížovou klenbou. Tato stavební etapa je datována na základě umělecko historického rozboru portálu do období 1220-1230. [53,54]

V druhé etapě byla loď kostela prodloužena na západ a získala dnešní obdélnou podobu. Současně s prodloužením lodi došlo k zvýšení zdiva, vznikl západní štít a nový krov, jehož pozůstatky dnes registrujeme na východním a západním konci lodi. Dále došlo na nové

---

¹²⁸ MUK 1991, 14-18

¹²⁹ MUK 1991, 6-17

zaklenuť presbytáre hvězdovou klenbou, která je vyšší než původní románská a došlo ke zvýšení vítězného oblouku. Současně vznikla i nová okna hrotitá okna na jižní straně chóru a lodi. Tehdy pravděpodobně vznikla i sakristie, která byla situována severně od chóru, jak dokládá existence pozdně gotického vstupu v severní stěně chóru a otisk krovu v podkroví současné sakristie. Tato stavba byla později nahrazena mladší a o podobě původní sakristie nemáme k dispozici žádné důkazy. Tuto etapu lze na základě podoby klenby v presbytáři a vzhledu oken datovat do konce 15. století.

V další stavební etapě nebo etapách došlo k nahrazení pravděpodobně menší sakristie, za stávající patrovou stavbu. V přízemí se nachází samotná sakristie a v patře empora, která se otevírala do chóru. Dále došlo ke vzniku jižní kaple, nových oken v lodi, niky v západním štítě. Tuto stavební činnost lze datovat do druhé poloviny 18. století.

V 19. století následně vznikají drobné stavební úpravy, jako je schodišťový přístavek na východním průčelí sakristie a vznik nového krovu nad lodí a nad věží. Současně vzniklo i členění věže, které bylo při rekonstrukci v roce 1992 odstraněno.¹³⁰

4.9 Fresková výzdoba severní stěny kostela

V kostele sv. Mauricia se nacházejí fresky na severní stěně kostela.[19] Fresky byly objeveny při restaurátorských pracích v roce 1993 Miroslavou Houšťovou. Fresky lze datovat do období 1310-20. Byly objeveny i nástěnné malby v konše apsidy [15], na klenbě presbytáre. Nejstarší malby byly zjištěny na severní straně chrámové lodi. Třetina západní části lodi byla později přestavěna a tím zanikly i malby, které zde musely pokračovat. Malby jsou uspořádány do tří pásů oddělených silnou červenou páskou. Jde o pravé fresko, malby jsou provedeny v kresebném stylu červenou linkou s absencí barevné seccovrstvy.¹³¹

Spodní pás je vysoký 106 centimetrů a dominuje mu téma posledního soudu. Ve středu trůní Kristus s rukama rozepjatýma v pozici oranta. Na jeho dlaních obrácených k divákovi jsou zřetelně vidět rány po hřebech. Malba přesahuje do druhého pásu s křížem směřujícím k levé ruce Kristově. Nástroje Kristova umučení nesli pravděpodobně andělé. Vlevo z našeho pohledu od Krista klečí Panna Maria. Je pravděpodobné, že ji doprovázelo

¹³⁰ MUK 1991, 9-18

¹³¹ ROYT 1994, 66-71, FAJT/ HORPENIAK/ ROYT 1994, 249-259

šest apoštolů, ale můžeme se to pouze domnívat, protože malba je v těchto místech poškozená. Vpravo z našeho pohledu klečí sv. Jan Křtitel, který společně s Pannou Marií a trůnícím Kristem tvoří tzv. Deésis. Po Janově pravici je šest postav stojících apoštolů (původně byly zobrazeny též vedle Panny Marie), z nichž vyniká sv. Jan Evangelista s mladistvou tváří a postava k němu obráceného apoštola s hustým plnovousem. Na pole s apoštoly navazuje scéna s ďáblíky a dalšími postavami. Pravděpodobně tato scéna souvisí se scénou posledního soudu. Tomuto vyobrazení a ikonografii se nevěnovala doposud žádná literatura. V dalším poli se nachází scéna Psychostasis, která je v české středověké nástěnné malbě poměrně vzácná. S postavou archanděla Michaela, který v levici drží dvouramenné váhy, v pravici zdvihá tasený meč, se setkáváme např. na freskovém cyklu na hradě Houska kolem roku 1310. V kostele sv. Mauricia se jedná o archanděla Michaela jako važiče duší a Pannu Marii jako přímluvkyni za duše zemřelých. Panna Marie se skloněnou hlavou je oblečena v dlouhý šat na hrudi sepnutý sponou ve tvaru pětilaločného listu a na hlavě s rouškou. Drží v ruce hůl, jejíž konec klade jako výraz přímluvy na miskou vah s duší zemřelého, kterou se na druhé straně váhy snaží převážit ďábel. V posledním poli je zobrazeno setkání tří živých a tří mrtvých. Tato scéna je v českém prostředí velmi vzácná. Tři živí mají podobu královských postav, tři mrtví mají podobu kostlivců. Nad postavami jsou prázdné nápisové pásky. Je pravděpodobné, že nesly latinský nápis: “ Sum quod eris, quod es olim fui “ (to co jste, jsme byli, to co jsme, budete).

Střední pás je široký 70 centimetrů a obsahuje polopostavy světců a světic, které mají spojitost s posledním soudem nebo k zasvěcení kostela sv. Mauricia. V prvním poli tohoto pásu, nejbliže k trůnícímu Kristovi je oblak, ze kterého vystupují polopostavy dvou andělů, kteří troubením na dlouhé rohy vyzývají k Poslednímu soudu. Mezi nimi jsou polopostavy dvou světic s listovými korunami (vinná réva, pětilaločný list) a nimby na hlavách. V ruce postavy drží knihy a palmové ratolesti. V dalším poli se nachází polopostavy pěti svatých vojáků s mučednickými palmetami a kopím. Střídají se polopostavy v kuklách a prostovlasé, které oddělují prázdné znakové štíty. Některé z postav heraldické štíty přidrží rukama. Zobrazení svatých vojáků zde bylo vybráno nejspíše proto, že souvisí se zasvěcením kostela sv. Mauriciovi, který byl svatý voják. Je pravděpodobné, že je zde sám zobrazen a to v prostřední postavě v kukle s levou rukou zdviženou v gestu žehnání.

Horní pás je široký 110 centimetrů a obsahuje fragmenty mariánského cyklu, který je těžko čitelný. V prvním poli vidíme polopostavu anděla, který zvěstuje Josefovi, že Panna Marie počala z ducha svatého. U nohou sv. Josefa je pes a ovce, v pozadí strom. Ve vedlejším

poli, které je též poškozené vidíme dvě ženské postavy stojící vedle sebe a za nimi další postavy, pravděpodobně jedna postava ženská a jedna mužská, která má na sobě židovský klobouk. Pravděpodobně se jedná o scénu Navštívení Panny Marie. Další výzdoba po stranách malého románského okénka s původní výmalbou okenního ostění není již bohužel čitelná. Ze zbytků je patrné, že figurální kompozice pokračovala i na druhé straně (východní straně tohoto okénka).¹³²

4.10 Fresková výzdoba v apsidě

V apsidě kostela sv. Mauricia se nachází nástěnná malba, která je datována do období po roce 1350 a patří k výtvarně i ikonograficky nejkvalitnějším pracím té doby. Je vysoká 250 centimetrů a široká 350 centimetrů. Jde o fresco- secco, s velmi poškozenou vrstvou secco. Malíř dokázal zdůraznit hloubku prostoru. Postavy malované na bočních stranách konchy, stojící dál od kříže, zobrazil záměrně větší, čím blíže byla postava k Ukřižovanému, tím menší byla. Tímto dokázal malíř zvýraznit hloubu a jako by prolamoval omezení daná architekturou. Autor využil románského okénko v ose apsidy, nad které vztyčil rozměrný kříž. Malbě dominuje postava Krista ukřižovaného na větrovém kříži s dvojitě prohnutými rameny, připomínající luk. Kristovy roztažené ruce s napjatými prsty rámují celou scénu, přičemž horní polovina Kristova těla působí dojmem jako by se skláněla k objetí. Nad rameny kříže jsou dva kruhové medailony, ve kterých byly původně zobrazeny Slunce a Měsíc. Krista přibíjejí na kříž tři malé postavy ctností, čtvrtá postava drží spodní část Longinova kopí. Další čtyři malé postavy napínají provazy, jejichž smyčky obepínají obě nohy a ruce Krista. Tento motiv je velmi neobvyklý. Z boku Krista, probodnutého kopím kape krev do velikého kalicha po pravé straně Krista. Na levé straně z našeho pohledu stojí postava Longina, který drží kopí a probodává Kristův bok. Za ním stojí tři Marie a sv. Jan Evangelista. Marie má sepjaté ruce a odvrací se od kříže. Postavy mají různé barvy nimbů. Nimbus Panny Marie je zelený a Jan Evangelista ho má tmavomodrý. Za těmito postavami jsou fragmenty malby s vykoupeným ukřižovaným lotrem. Na levé straně horní části malby je postava v židovském klobouku, pravděpodobně Josef Arimatijský, který byl členem židovské velerady a Kristovým tajným učedníkem. Na pravé straně kříže se dále nachází postava setníka, který jednou rukou ukazuje na Krista a v druhé ruce drží meč. Setníka

¹³² ROYT 1994, 66-71; FAJT/ HORPENIAK/ ROYT 1994, 249-259

doprovázejí postavy s halapartnami a kopími. Za skupinou vojáků klečí postava bez svatozáře, nejspíše ženská, oblečená v dlouhý fialový šat, která drží v ruce předmět, nejspíše palmovou ratolest nebo hůl. Mohlo by jít o sv. Máří Magdalénu, ale tomu by odporoval atribut palmy, protože nebyla mučednice. Kompars opět uzavírá postava ukřižovaného lotra.

Spodní část apsidy obíhá úzký pás s devíti polopostavami světců nebo proroků. V rukách drží prázdné nápisové pásky. Na levém (severním) okraji pásu vidíme klečící postavu, nejspíše donátora malby.

Nástěnné malby byly také objeveny v polích hvězdicové klenby v presbytáři z konce 15. století. Jedná se o symboly evangelistů doplněné o nápisové pásky. Ostatní pole jsou pokryta pravidelně uspořádanými rostlinnými motivy (jen částečně odkryto). Dále byly také objeveny fragmenty malby na severní stěně presbytáře. Jedná se pouze o ornamentálně pojatý dekor.¹³³

---

¹³³ ROYT 1994, 66-71; FAJT/ HORPENIAK/ ROYT 1994, 249-259

5 ANALOGIE PŮDORYSNÉ DISPOZICE

5.1 Výskyt půdorysné dispozice totožné s kostelem sv. Mauricia

V jižních a jihozápadních Čechách se setkáme s celou řadou typů jednolodních kostelů. Převládajícím typem je kostel s obdélnou lodí a s kvadratickým chórem. Velmi často se vyskytuje zakončení obdélné lodi půlkruhovou apsidou. Méně časté jsou kostely s vloženým chórem mezi loď a apsidu, rovněž i rotundy jsou poměrně vzácné. Ovšem zcela mimořádná je dispozice, se kterou se setkáváme u kostela sv. Mauricia v Mouřenci. Jedná se o jednolodní kostel s chórem, chórovou věží a apsidou. S tímto typem se v Čechách setkáváme velmi vzácně a to pouze v několika málo případech v jižních a jihozápadních Čechách. Jedná se o následující kostely v Horní Stropnici, Kostelci u Tábora a pravděpodobně i v případě řádového kostela johanitské komendy ve Strakonících.¹³⁴

Vývojem a výskytem této půdorysné dispozice, která se vyskytuje u kostela sv. Mauricia, se zabýval pouze Erich Bachmann v článku *Kunstlandschaften im romanischen Kleinkirchenbau Deuschlands* z roku 1941. Výsledkem jeho bádání bylo geografické lokalizování tohoto typu, které bylo nejvíce rozšířeno západně a jižně od našich hranic.

V rámci střední Evropy byla nejběžnější půdorysná dispozice, která se skládala z obdélné lodi, chóru, půlkruhové apsidy a věže na západě. Půdorysná dispozice tohoto typu byla rozšířena u vesnických kostelů na západ od Wesery, na východ od Odry, na severu k pobřeží moře a na jihu od řeky Mohuče k českým pohraničním horám. Dále se vyskytuje na západním břehu Rýna a na jih až k ústí Mohuče. V jižním Německu nebyla tak častá, lze se s ní setkat v Horní a Dolní Falci, v Bavorsku. Totéž lze říci i o Rakousku, tam můžeme nalézt několik příkladů v oblasti Waldviertelu, Dolním Rakousku, Štýrsku a Korutanech. Dále se s touto půdorysnou dispozicí můžeme setkat v povodí Labe, v oblasti Magdeburgu, dále také v oblasti Brandenburgu, Mecklenburgu, Schleswig-Holstein.

Výskyt půdorysné dispozice s chórovou věží nebyl v takové míře rozšířen. Například na severu Německa se s tímto typem nesetkáme vůbec. Nejvíce byl rozšířen v oblasti mezi Weserou a Odrou, v povodí Labe, dále také na západním břehu Rýna. V jižním Německu

---

¹³⁴ KUTHAN 1977, 152

se s tímto typem můžeme setkat zřídka a to v Horní Falci, Dolních Frankách, Dolním Bavorsku (Niederbayern), Švábsku a dále v oblasti Baden-Württemberg. V Rakousku se tato půdorysná dispozice vyskytovala jen zřídka a to v Niederösterreich (Dolním Rakousku), Štýrsku a Korutanech.¹³⁵

Z výše uvedeného textu je zřejmé, že půdorysná dispozice kostela sv. Mauricia pochází ze sousedního prostředí Bavorska a Podunají, kde nalezneme i nejbližší analogie, kterým je věnovaná následující kapitola.

5.2 Analogie půdorysné dispozice v Bavorsku

Neunburg vorm Wald

Neunburg vorm Wald leží v Horní Falci v Bavorsku, asi 50 kilometrů od Domažlic a 70 kilometrů od Regenburgu. V tomto nevelkém městě se nachází kostel svatého Jakuba, v předměstí Aigen. Ve středověku byl tento kostel hlavní kostelem v Neunburgu, ale filiálním kostelem Schwarzenhofenu, kde byla fara a sídlo kaplana. Kostel sv. Jakuba stojí na vyvýšeném místě, obklopen hřbitovem a vysokými stromy.¹³⁶

Jedná se o jednolodní kostel s chórem, chórovou věží a půlkruhovou apsidou.¹³⁷ [48] Délka lodi uvnitř je 9,85 m a šířka je 5,5 m. Šířka a délka chóru je 3,1 m. Loď je plochostropá, chór je klenutý románskou křížovou klenbou. Z chóru vedou hrotité dveře do severní, přistavěné sakristie. V apsidě je zazděné půlkruhové okno. Ostatní okna v kostele jsou také půlkruhová, ale ne původní. V západním štítu se nachází otvor ve tvaru kříže, který se často vyskytoval u románských kostelů. Za povšimnutí stojí, že západní empora (ze dřeva), byla původně průchozí ze západu, skrz obdélné, nyní zazděné dveře. Ve věži s jehlancovou střechou se na každé straně nachází dvě půlkruhová okénka. Z podkroví vede půlkruhové otevření do věže. Zevnějšek je zcela omítnutý. Pod střechou, v západním štítu můžeme vidět neomítnutou věž, kde je vidět původní kvádrové lomové zdivo se spárami. Jedná se o žulu.

---

¹³⁵ BACHMANN 1941, 10-12

¹³⁶ HAGER 1906, 37-39

¹³⁷ KUTHAN 1977, 96; HAGER 1906, 37-39

Stejnou techniku zdiva můžeme vidět i uvnitř věže. Tato technika zdiva nás může přivést k závěru, že kostel mohl vzniknout ještě v 11. století nebo kolem roku 1100. Ve 12. století bylo v tomto kraji již zvykem kvádry pravidelně otesávat.¹³⁸

Na vnější jižní straně se nachází kamenný vysoký reliéf s motivem Olivové hory. Vlevo padá Ježíš Kristus na kolena, je obrácen na pravou stranu. Vpravo pod skálou jsou tři spící mladíci. Zcela nahoře je ohrada. Vpravo dole je štít se znakem, ve kterém jsou dvě zkřížená kladiva a písmena c h. Jedná se o pozdně gotické dílo z konce 15. století.

Před vchodem do zahrady v okolí kostela býval do roku 1597 městský hřbitov. Na obvodové zdi jsou použity tři náhrobky z původního hřbitova, všechny tři s reliéfem kříže.¹³⁹

Kelheim

Kelheim leží v Dolním Bavorsku, asi 30 kilometrů od Regenburgu. V tomto městě se nachází kostel sv. Michala. Jedná se o malý románský kostel na úpatí Michaelsbergu z 12. století. V době svého vzniku byl užíván jako farní kostel. V pozdním středověku se označoval za starý farní kostel. V každém případě nebyl takto označován kvůli užívání jako farní kostel v době stavby dnešního farního kostela, ale kvůli staršímu založení a dřívější jeho funkci.¹⁴⁰

Jedná se o malý jednolodní kostel s chórem, chórovou věží a apsidou.¹⁴¹ [49] Loď byla v pozdější době (nejspíše v baroku), možná již v samotném středověku prodloužena. Délka lodi uvnitř je 10 m a šířka je 4 m. Šířka chóru je 2,30 m a délka 1,60 m. První zvýšení věže spadá do pozdní gotiky a další zvyšování patří do pozdější doby, protože na městském obraze z roku 1590 toto další zvýšení není ještě patrné. V období sekularizace měl být kostel zničen, ale město proti tomu vzneslo námitku a k likvidaci kostela nedošlo.

V roce 1860 dostal kostel na místo staré kupole dnešní helmici. Malá apside má ve středu úzké, půlkruhové okénko. Výška okna je 80cm a šířka je 45 cm. Půlkruhové

---

¹³⁸ HAGER 1906, 37-39

¹³⁹ HAGER 1906, 37-39

¹⁴⁰ MADER 1922, 184-185

¹⁴¹ KUTHAN 1976, 96; MADER 1922, 184-185

zaklenutí je zakryto oltářem. Spodní část věže je zaklenuta křížovou klenbou. Na jižní straně je malé sdružené hrotité okénko bez kružby, ve stlačeném oblouku. Triumfální oblouk je půlkruhový, bez členění. Dlouhá loď je plochostropá. Na jižní straně jsou dvě malá hrotitá okénka. Na severní straně jsou půlkruhová okna ze 17. století. Vstup do kostela se nachází na jižní straně, je půlkruhový, bez členění. Sakristie na severní straně lodi je zaklenuta valenou klenbou. Přístup do sakristie je půlkruhový, z 16. -17. století. Věž je velmi vysoká. Jak byla románská věž vysoká nevíme, protože lomový kámen probíhá stejnoměrně až k oktogonu.

O podobě románských oken ve věži nemáme žádné zprávy (je možné, že věž byla v pozdní gotice celá nově postavena). Dnešní okna ve věži jsou pozdně gotická, jižní půlkruhová, zdvojená, východní a severní jednoduchá, široce půlkruhová, na západě pouze úzká štěrbina. Oktagon je vyzděn lomovým kamenem. Ostrá helmice je z cihel.

Třídílný barokní oltář je z počátku 17. století. Ve středu je sv. Michael, který váží duše, pozdně gotický, kolem roku 1480. Boční figury jsou z doby vzniku oltáře, barokní. Dnes se oltář již v kostele nenachází. V apsidě jsou fragmenty freskové výzdoby. Nad portálem z vnější strany je kamenný reliéf. Na reliéfu, metr vysokém je zobrazena Marie Egyptská, která je vynášena šesti anděly. Reliéf je z počátku 16. století, metr vysoký.¹⁴²

Prüfening

Prüfening se nachází v těsné blízkosti Regensburgu. Dříve se zde nacházel slavný benediktýnský klášter, který byl založen roku 1109 bavorským biskupem Ottou I.¹⁴³ Klášter byl v roce 1803 sekularizován. V srpnu roku 1114 Otta povolal do Prüfeningu opata Erminolda z Hirsau, který dříve vedl klášter v Lorsch. Erminold byl 20. května 1117 vysvěcen pasovským biskupem Ulrichem. Když Erminold 6. ledna 1121 zemřel, přišel do Prüfeningu mnich Erbo z kláštera sv. Jiří ve Schwarzwald. Erbo zemřel 3. července 1162. Jako ochránce a správce kláštera vystupoval hrabě Albert z Bogenu a Windbergu. V listině z 14. ledna roku 1123 určuje biskup Otta výslovně jako ochránce a fojta kláštera v Prüfeningu Alberta z Bogenu. 3. dubna roku 1123 papež Calixtus II. potvrzuje založení a imunitu

---

¹⁴² MADER 1922, 184-185; LAMPL/ LICKLEDER/ RIND 1997, 12

¹⁴³ MGH SS. XVII, 606

kláštera.¹⁴⁴ Klášter byl podřízen Bamberku. 12. května roku 1119 biskup Hartwig z Regensburgu a biskup Otta z Bambergu světili kostel sv. Jiří („Cosecrata est ecclesia sancti Georii Pruovninge ab episcopis venerabilibus Haertwico Ratisponense et Ottone Babenbergense“).¹⁴⁵ V tento den byl také svěcen hlavní oltář, oltář kříže, sv. Jana Křtitele v levé boční apsidě a oltář svatého Benedikta v pravé boční apsidě a dále kaple sv. Alexia.

Velký význam má kniha s dobovou perokresbou z roku 1165. Osahuje inventář klášterního pokladu a katalog tehdejšího stavu knihovny. Na inventáři je vyobrazen uprostřed horního okraje Ježíš Kristus, vpravo patron kostela sv. Jiří a vlevo zakladatel kláštera biskup Otta z Bambergu. V dolní části inventáře je zobrazen sv. Pavel a biskup Eberhard II. z Bambergu (1146-1172) a opati Erbo I. a Eberhard.

Původní klášterní kostel sv. Jiří byla trojlodní, sloupová románská bazilika s příčnou lodí, s hlavním a bočními chóry, přičemž k jižnímu vedlejšímu chóru přiléhá boční kaple. Chór je uzavřen půlkruhovými apsidami. Nad bočními chóry jsou věže. V pozdní gotice byla přistavena kaple sv. Michala na severní straně. Polygonální závěr hlavního chóru byl přistavěn na počátku 17. století a v roce 1718 byla postavena západní předsíň.

Součástí klášterního komplexu byl i kostel sv. Ondřeje. Kostel se nachází západně od kláštera a kostela sv. Jiří. Kostel byl roku 1125 vysvěcen biskupem Ottou z Bambergu.¹⁴⁶ U kostela býval hřbitov pro klášterní služebníky, kteří patřili k laikům. Kostel svým charakterem mohl sloužit jako farní. Také křtitelnice bývala v kostele. Hřbitov byl na konci 16. století přemístěn k severní straně kostela sv. Jiří. V kostele v neděli probíhalo vyučování náboženství pro seminaristy a děti z vesnice (nevíme přesně, v které době). Kostel byl v roce 1803 sekularizován a proměněn na stodolu.¹⁴⁷

Kostel sv. Ondřeje je jednolodní, plochostropý, s chórem, chórovou věží a s půlkruhovou apsidou na východě.¹⁴⁸ [47] Délka lodi uvnitř je 14,40 m a šířka je 6,30 m. Šířka chóru je 3,40 m a délka 3,70 m. Chór je zaklenut křížovou klenbou z doby výstavby kostela. Vítězný oblouk je půlkruhový a zajímavá je profilovaná náběžníková římsa. Portál na severní straně chóru je půlkruhový. Na západní straně ve štítu je patrné, že byl třikrát zvyšován. Nejstarší nález nám ukazuje, podle tupého rohu, že střecha měla původně malý

¹⁴⁴ HAGER/ KARLINGER/ LILL 1914, 162, 166; MBXIII, 141 - 146; MB.XIII, 2 ff.

¹⁴⁵ MGH SS. XVII, 606

¹⁴⁶ MB, XIII, 26-27

¹⁴⁷ HAGER/ KARLINGER/ LILL 1914, 166-175

¹⁴⁸ KUTHAN 1977, 96; HAGER/ KARLINGER/ LILL 1914, 236

sklon. Pod střechou na obou východních stranách chóru vyčnívají dva krakorce, které původně nesly vaznice pultové střechy. Věž zahrnuje tři patra. V prvním patře na východní straně je šterbinové okénko. V druhém patře jsou sdružená okna, ze všech čtyřech stran. Okna jsou oddělena sloupkem, který je ukončen krychlovou hlavicí, která je obložena ze dvou stran úzkými vystouplými půlkruhovými pásy. Tyto hlavice připomínají kapkové hlavice (totožně s krychlovou hlavicí), které používala hirsauská stavební škola. Věž je zakončena čtyřdílnou pyramidální helmicí. Zdivo je z malých, dobře opracovaných kvádrů ze zeleného pískovce. V rozích byly použity větší kvádry o rozměrech 20-30 cm. Kostel je neobvyklý svojí polohou. A také detaily ornamentů, například kapková hlavice, je v této době v této oblasti neobvyklá. Analogie můžeme hledat v oblasti Švábska a mohou nám připomínat hirsauskou stavební školu. V chóru na jižní straně jsou stopy po románské nástěnné malbě. V kostele sv. Ondřeje byla románská křtitelnice. Poloha kostela v rámci celého klášterního komplexu odpovídá pozdějšímu umístění špitálu.¹⁴⁹

Klášter, s výjimkou kostela sv. Jiří, který se stal farním kostelem, byl 23. března roku 1803 sekularizován. Klášterní budovy s celým jměním připadly baronovi Vrints – Berberich. Později se stal sídlem knížat Thurn- Taxisů z Regensburgu a byl přestavěn na zámek.¹⁵⁰

Trossenfurth

Trossenfurth se nachází v Dolních Frankách, 18 kilometrů od Hassfurtu a 28 kilometrů od Bamberku. Obec patří do farnosti Oberschleichach.

Kostel sv. Jakuba pochází z 13. století.¹⁵¹ Jedná se o jednolodní kostel, s chórem, chórovou věží a půlkruhovou apsidou.¹⁵² [46] Délka lodi uvnitř je 13,90 m a šířka je 7,40 m. Šířka chóru je 2,80 m a délka 2,80 m. Chór byl v 15. století změněn, loď v 18. století. Apsida je zaklenuta konchou. Apsida je členěna římsou. Ve spodní části věže se nachází v každém rohu sloup, který má atickou patku a krychlovou hlavicí. Z těchto sloupů vybíhá románská křížová klenba. Dnešní klenba je křížová žebrová. Na severní stěně apsidy se nachází výklenek, který byl určen pro liturgické náčiní. Chórový oblouk je půlkruhový, pozdně

¹⁴⁹ HAGER/ KARLINGER/ LILL 1914, 236-238

¹⁵⁰ HAGER/ KARLINGER/ LILL 1914, 238

¹⁵¹ KARLINGER 1912, 161

¹⁵² KUTHAN 1977, 96; KARLINGER 1912, 161-162

románský. Strop lodě byl původně dřevěný. Na jižní straně chóru je hrotité okno, pozdně gotické. V lodi jsou na obou stranách dvě obdélná okna z počátku 18. století. Na západní straně v empoře jsou dvě úzká románská půlkruhová okna, na severní stěně lodi jsou dvě úzká hrotitá okna. Portál na severní straně je pozdně románský a na západní straně je z počátku 18. století. Věž s kordonovou římsou zahrnuje tři patra. V druhém patře ve východní zdi je v síle zdiva okno, na jižní straně je štěrbinový otvor. Ve třetím patře na všech čtyřech stranách je po dvou pravoúhlých oknech. Obě horní patra jsou pravděpodobně pozdně gotická. Věž je ukončena kupolí s osmibokou lucernou s malou cibulí.

Hlavní oltář s baldachýnem je z období rokoka z roku 1730-50. Ve středu oltáře stojí dřevěná figura Panny Marie s dítětem z doby kolem roku 1500. Vedlejší oltáře, také s baldachýnem, jsou z pozdního rokoka z roku 1760. Na severní straně lodi kostela je dřevěná figura Panny Marie s dítětem, z 2. poloviny 15. století.¹⁵³

Schorn

Schorn leží 44 kilometrů od Ingolstadtu. V Schornu se nachází kostel sv. Magnuse. Původně byl tento kostel farním, ale později se stal filiálním (původně filiálním města Pöttmes, dnes je to městská část Schornu). Město neslo v roce 1217 název Schorrin. Do roku 1460 spadal Schorn pod klášter St.Mang ve Füssenu.

Kostel byl původně románský z 13. století. Nachází se ve východní části vesnice. U kostela je hřbitov. Byl to jednolodní kostel, s chórem, chórovou věží a půlkruhovou apsidou na východě.[50,51] Loď a chór je plochostropý. Na západě je varhanní empora. Věž se sedlovou střechou zahrnuje tři patra. V horním patru jsou štěrbinová okna, na každé straně dvě. K proměně chórového oblouku a oken, která jsou půlkruhová, došlo v poslední třetině 19. století. V té době došlo také k přístavění sakristie a tím zastavění románské apsidy a dále byla loď prodloužena na západě o 2,5 metrů. Sakristie stála původně v severním rohu chóru. Další přeměna kostela byla v roce 1873 a 1955, loď byla prodloužena na západě o další 4 metry a na jižní byla přístavěna předsíň. Na stavbu kostela byly použity cihly, které jsou z obou stran omítnuté.

---

¹⁵³ KARLINGER 1912, 161-165

Vybavení kostela pochází z druhé poloviny 19. století. Na zadní straně oltáře je uveden rok 1863 a na oltářním obrazu rok 1873. Na oltáři jsou dvě barokní dřevěné figury sv. Jáchyma a sv. Josefa z druhé poloviny 17. století. Na menze bočního oltáře (jižního) je umístěna dřevěná figura Panny Marie bolestné ze 17. století.¹⁵⁴

St. Kunigund

St. Kunigund se nachází v Dolních Frankách východně od Burgerroth, 6 kilometrů severovýchodně od Röttingen a 19 kilometrů jižně od Ochsenfurt.

Kaple byla založena pravděpodobně v souvislosti se svatořečením královny Kunigundy v roce 1200 a od té doby vzniká rozšíření kultu sv. Kunigundy v Dolních Frankách na počátku 13. století. Do první poloviny 13. století spadá pravděpodobně i založení této kaple.

Kaple sv. Kunigundy se nachází na vyvýšeném místě. Jedná se o jednolodní kapli, s čtvercovým chórem, chórovou věží a půlkruhovou apsidou (arkýřová apsida), která je umístěna na východní chórové zdi 1 metr nad zemí. Délka lodi uvnitř je 15,7 metrů a šířka 7,40 metrů. Šířka a délky chóru uvnitř je 4,50 metrů. Chór z venku působí jako dvoupatrový, původně zde byla pod chórem krypta, která v roce 1614 byla zrušena, a chór byl prohlouben v jejím místě a tím se zvýšila i vzdálenost apsidy od země. Chór je zaklenut křížovou klenbou. Apsida je zaklenuta konchou. Loď je plochostropá. Na každé straně lodi jsou tři románská okna, mimo dvou, která jsou hrotitá, pravděpodobně z roku 1614. Na západní zdi je románské okno. Z vnější strany je apsida umístěna na sedmi odstupňovaných oblounech, nejspodnější je podepřen dvěma konzolami. V ose apsidy je půlkruhové románské okno. V horním patře na východní straně chórové věže je dvojité románské okno, které je zazděné až k náběžníku. Místo sloupku je zde socha ženské postavy, nejspíše se jedná o sv. Kunigundu. Kaple sv. Kunigundy byla založena pravděpodobně v první polovině 13. století. Blízkou analogií je farní kostel v Röttingen, který byl založen kolem roku 1220.

---

¹⁵⁴ HORN/ MEYER 1958, 683-686

Blízkou analogií k apsidě (arkýřová apsida), která je metr nad zemí je Heideckerkapelle v klášteře v Heilsbronn ve Středních Frankách.¹⁵⁵

6.3 Analogie půdorysné dispozice v Baden -Württemberg

Mönchberg

Mönchberg, který byl založen ve 12. století mnichy z Hirsau, se nachází v Baden – Würtemberg, 26 kilometrů od Hirsau (Calw). Od roku 1972 je městskou částí Herrenbergu. Na západě Mönchbergu se nacházel na vyvýšeném místě malý kostel. Raně románský kostel hirsauké školy byl jednolodní, s chórem, chórovou věží a půlkruhovou apsidou. Na konci 19. století stála ještě chórová věž, půlkruhová apsida a obvodové zdi lodi kostela. Ve věži byla půlkruhová románská okna. Na konci 19. století byla na stěnách patrná nástěnná malba z roku 1532. Jižně od kostela stojí nový evangelický kostel z roku 1748, který byl vytvořen ze zbytků původního klášteře. Pod kostelem je velký sklep, kapucínský.¹⁵⁶

Simmersfeld

Simmersfeld se nachází v Baden – Würtemberg, 12 kilometrů od Calw (Hirsau). Kolem roku 1100 byl osídlen mnichy z blízkého Hirsau. V této době nesl označení Sigmarsfeld, podle hraběte Sigmara. V roce 1303 byl nazýván Sigmarsvelt.

V době po roce 1100 zde byl opatem Wilhelmem z Hirsau založen raně románský kostel. Jednalo se o jednolodní kostel s chórem, chórovou věží a půlkruhovou apsidou. Délka lodi uvnitř byla 16 m a šířka 9 m. V chórové věži byla valená klenba. Dále máme zprávu, že v tomto románském kostele se nacházely dva ústupkové portály. Víme pouze tolik, že na jednom byl nápis „, pax huic domui, pax intrati“. Také v kostele byla románská křtitelnice.

---

¹⁵⁵ KARLINGER 1911, 227-234

¹⁵⁶ PAULUS 1897, 130-131

V roce 1886 byl kostel zcela zbourán a na jeho místě byl v roce 1886-1889 postaven nový kostel.¹⁵⁷

5.4 Analogie v Dolním Rakousku

Altpölla

Altpölla se nachází v Dolním Rakousku, 31 kilometrů východně od Zwettlu a 2 kilometry od Wegscheid am Kamp. Altpölla, dříve nazývaná Polan patří k nejstarším farnostem v oblasti Waldviertelu. Nacházela se na křižovatce dvou významných středověkých komunikací, které měly pravděpodobně již neolitický původ. Hlavní vedla z Hornu do Zwettlu (cesta nazývána Polansteig). Nejstarší datování Altpölla je z roku 1132, došlo k oddělení fary v Allensteig od Altpölla biskupem Reginmarem z Passova nebo 1135. V září roku 1135 předal tehdejší markrabě Leopold III. biskupovi z Passova desátky a práva k Altpölla a k dalším 12 farním kostelům.

Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie se nachází v západní části Altpölla. Jedná se o síňový gotický kostel s románským jádrem. První zprávy o faře jsou z roku 1132 a 1135. V roce 1159 pod tuto faru patřilo 15 dalších dceřinných far. Původní románský kostel byl jednolodní, s chórem, chórovou věží a půlkruhovou apsidou na východě pravděpodobně z poloviny 12. století. V roce 1300 byla ke kostelu přistavěna na severu kaple s kryptou. Později byl postaven gotický chór z druhé třetiny 14. století, který byl v druhé polovině 14. století za husitských válek zničen. Ke stávající severní lodi kostela ze 14. století byla přistavěna sakristie a vystavěna jižní loď okolo roku 1467. Novogotická věž byla postavena v roce 1898. Původní románská loď je v současném kostele loď hlavní, která byla původně

---

¹⁵⁷ PAULUS 1897, 166-168

plochostropá. Románský chór byl v polovině 14. století zaklenut křížovou žebrovou klenbou.¹⁵⁸

Oberkirchen

Oberkirchen se nachází v Dolním Rakousku, 5 kilometrů severozápadně od Gross Gerungs a 24 kilometrů západně od Zwettlu. Oberkirchen byl osídlen v roce 1162 mnichy z kláštera ve Zwettlu.

Farní kostel sv. Mikuláše se nachází na vyvýšeném místě a je obklopen hřbitovem a zdí z lomového zdiva. Románský kostel byl vystavěn na přelomu 12. a 13. století. Jednalo se o jednolodní kostel s věží na východě a půlkruhovou apsidou. V první polovině 15. století byl nově zaklenut. V roce 1829 byla původní románská okna rozšířena a segmentově ukončena. Masivní románská věž je ukončena valbovou střechou. V románské půlkruhové apsidě jsou dvě románská okna a dvě masivní gotická okna. Na severu se nachází sakristie a novogotické okno. V první polovině 15. století byl kostel rozšířen na trojlodní. Z období rané gotiky pochází hrotitý portál.¹⁵⁹

Weissenalbern

Weissenalbern se nachází v Dolním Rakousku, 2 kilometry od Kirchberg am Walde, 11 kilometrů jihovýchodně od Gmündu u českých hranic a 25 kilometrů severně od Zwettlu.

Ve Weissenalbern se v západní části vedle tvrzi ze 13. století Rauhenstein nachází farní kostel sv. Jana Křtitele. Původní románský kostel byl jednolodní, s chórem, chórovou věží a půlkruhovou apsidou. Je pravděpodobné, že románskému kostelu předcházela hradní kaple. V období gotiky, byl přestavěn v síňový trojlodní kostel, po husitských válkách, nejspíše v roce 1427 byl opět přestavěn. Dále byl zbarokizován v roce 1690 a 1733. V roce 1694 došlo k požáru a v roce 1714 byla zvýšena barokní věž na západě. V roce 1930 a 1970

---

¹⁵⁸ DEHIO 1990, 38-40

¹⁵⁹ DEHIO 1990, 816-817

byl restaurován. Jednoduchá loď zůstala v jádru románská. Původně byla plochostropá. V apsidě ze 13. století je zazděné hrotité okénko. Na triumfálním oblouku se nachází zbytky románské římsy. Chór je zaklenut raně gotickou křížovou žebrovou klenbou.¹⁶⁰

Klosterneuburg

Klosterneuburg se nachází v Dolním Rakousku, 13 kilometrů od Vídně.

Kostel sv. Gertrudy pochází z poloviny 12. století. Jednalo se o jednolodní kostel s chórem, chórovou věží s půlkruhovou apsidou.¹⁶¹ [52] Původně byl kostel zasvěcen sv. Gotthardovi. Kolem roku 1170 byl svěcen oltář sv. Gertrudy. Od roku 1313 zde bylo právo pohřbívat. Na konci 13. století dochází k zvětšení oken. V roce 1700 byl kostel uvnitř z části zbarokizován. V roce 1905-1906 byl restaurován Richardem Jordanem. Románské kvádrové zdivo z místního kamene je omítnuté. Kostel má sedlovou střechu, na západním štítu je kamenný kříž. Na severu a na jihu se nachází raně gotická hrotitá okna. Dvě okna v chóru mají kružbu v podobě trojlistu. Na severu je raně gotický profilovaný hrotitý portál. Na konci 13. století byla rozšířena věž s hrotitou helmicí a románským sruženým oknem, děleným sloupkem s krychlovou hlavicí. V 20. století byla přistavěna na severovýchodě sakristie. Jednoduchá loď měla původně dřevěný strop. Tři osy půlkruhových arkád byly pod západní románskou emporou. Ve středu je široký pilíř. Románské hlavice mají reliéfy a palmetové motivy stromu života (vinné úponky, medvědy, ptáky). Triumfální oblouk je půlkruhový a v poli oblouku se nachází malba z konce 13. století. Presbytář je vyvýšen třemi schody. Chór je zaklenut barokní kupolí.

---

¹⁶⁰ DEHIO 1990, 1253-1254

¹⁶¹ KUTHAN 1976, 96; DEHIO 2003, 1055-1056

5.5 Analogie půdorysné dispozice v Čechách

Kostelec

Kostelec je součástí obce Borotín, nachází se 8 kilometrů severozápadně od Tábora. První písemná zpráva je z roku 1369.

Kostel Narození Panny Marie byl jednolodní, s chórem, chórovou věží a apsidou.[41] Z původního kostela je zachována chórová věž s východní apsidou. Obdélná loď byla zbourána a při jižní zdi věže byl postaven nový gotický kostel s pětibocí uzavřeným presbytářem. Románská věž byla zvýšena a přibyla k ní barokní helma. Věž je hranolová, přízemí je sklenuto křížovou gotickou klenbou bez žeber s otisky po bednění, které jsou patrné na klenebních kápích. Na východě se k ní připojuje půlválcová apsida s konchou. Klenba konchy je na mírně hrotitém oblouku. V jižní zdi v podvěží je zazděné původní půlkruhově sklenuté okno. V západní zdi věže je zazděn hrotitý vítězný oblouk, přeřatý římsou o obdélníkovém profilu, kterým se otvíral chór do lodi. V prvním patře zdi věže ve východní zdi nad apsidou je zazděný kámen s poškozeným reliéfem. Na severu je střílnové okénko. Ve třetím patře věže je na každé straně jedno podvojně okno. Západní a jižní okno je zazděné. Podvojná okna na severu a na východě mají půlkruhové záklenky. Dřívky sloupků jsou válcové, vyrůstají z patky. Hlavice sloupku ve východním okně je kalichová, zdobená plochým reliéfem zaoblených listů, které vyrůstají za stonku. Trojlisty jsou symetricky rozloženy po povrchu hlavice. Dřík sloupku v severním okně je ukončen prstencem, na něm je osazena krychlová hlavice. Na hlavicích sloupků v obou oknech spočívají náběžníková sedla, nesoucí záklenky. Druhá řada oken pod barokní bání věže je nově prolomena. Okno v ose apsidy bylo zvětšeno při barokní úpravě kostela. Nejstarší část kostela vznikla pravděpodobně před polovinou 13. století.¹⁶²

---

¹⁶² KUTHAN 1977, 226; MERHAUTOVÁ 1971, 144-145

Horní Stropnice

Horní Stropnice se nachází nad potokem Stropnice 4 kilometry jihozápadně od Nových Hradů. Nejstarší zprávy o Horní Stropnici jsou z roku 1185 (CDB I, č. 309, str. 280).

Kostel sv. Mikuláše, původně sv. Jiljí má obdélnou loď se západní tribunou, na loď navazuje na východě kvadratický chór a nad chórem je věž. Původně pravděpodobně na chór navazovala půlkruhová apsida.[42,43,44] Délka uvnitř lodí je 16 metrů, šířka 9 metrů, šířka chóru je 5 metrů a délka také 5 metrů. Ve 14. století byl postaven pětiboce uzavřený presbytář. Dále následovala přestavba v pozdní gotice v letech 1486-1510. Loď byla sklenuta jako trojlodí síťovou klenbou na tři páry polygonálních pilířů, dále z této doby pochází západní portál a předsíň v západním průčelí. Kaple sv. Kateřiny, která se nachází na severní straně chóru, je sklenuta také pozdně gotickou síťovou klenbou. V 18. a 19. století následovaly další úprava a přestavby.

Kostel sv. Mikuláše pochází z druhé čtvrtiny 13. století. Obdélná loď má zachovaná románská okna v západní části nad tribunou. V západní zdi lodí na tribuně je zazděné kruhové okno. Na jihovýchodním a jihozápadním nároží jsou v koruně zdiva osazeny konzoly. Na západě lodí je tribuna. Na východě navazuje na loď kvadratický chór, který je sklenutý křížovou klenbou bez žeber a je otevřený na západě do lodí a na východě do závěru půlkruhově vyklenutými oblouky. Nad chórem je hranolová věž. V patře věže na severní a jižní straně jsou dvě drobná obdélná okénka. V nejvyšším patře věže je na každé straně podvojně okno se žulovým ostěním v líci zdiva. Západní a jižní okna jsou hrotitě ukončena. Střední sloupek je zachován pouze v západním okně, které je skryto pod strmou pozdně gotickou střechou. Dřív je válcový s krychlovou hlavicí a patkou. Na klenutí segmentových vnitřních špalet jsou otisky po bednění.¹⁶³

---

¹⁶³ KUTHAN 1976, 195-196; MERHAUTOVÁ 1971,123-124

Zborovy

Zborovy se nacházejí 3 kilometry východně od Plánice a 18 kilometrů od Klatov. Kostel a obec je zmiňována roku 1418 v Libri erectionum.

Kostel sv. Jana Křtitele má válcovou loď, čtvercový chór s hranolovou věží a apsidu.^[45] Průměr lodi uvnitř je 7, 28 metrů, délka chóru uvnitř je 3,60 metrů a šířka 3,30 metrů. Na severozápadní straně je původní románský portál s půlkruhovým záklenkem z klenáků z lomového kamene. Loď je sklenuta kupolí z lomového zdiva. Při barokních úpravách byla loď zvýšena a sklenuta kupolí. Na východě je loď otevřená půlkruhově klenutým triumfálním obloukem do čtvercového chóru, v jehož severní zdi bylo odhaleno původní románské okno, které je sklenuto půlkruhovým záklenkem s otisky po bednění. Chór je sklenut plackou a na východě je otevřen do apsidy, která je zaklenuta konchou. V ose apsidy je zazděné románské okno, které je sklenuto do půlkruhu klenáky z lomového kamene.¹⁶⁴ Věž byla původně dřevěná a je pravděpodobné, že byla přistavěna dodatečně.¹⁶⁵ V baroku byla přistavěna na severní straně lodi předsíň a při severním boku chóru sakristie. Dále v baroku byly změněny vchody v severní a západní straně lodi a v severní zdi chóru, dále okna v jižním a severním boku lodi a v chóru, kručta v západní části lodi, klenba v chóru a byla zvýšena věž. Kostel sv. Jana Křtitele pochází pravděpodobně z konce 12. století nebo počátku 13. století.¹⁶⁶

---

¹⁶⁴ KUTHAN 1977, 248

¹⁶⁵ MERHAUTOVÁ 1971, 364

¹⁶⁶ KUTHAN 1976, 248

IV. ZÁVĚR

V bakalářské práci o kostelu sv. Mauricia jsem se zbývala historií Sušicka a s tím spojenou vládou hrabat z Bogenu, středověkými komunikacemi v jihozápadních Čechách, historií osady Mouřenec, popisem a stavebně historickým rozborem kostela sv. Mauricia a analogiemi půdorysné dispozice ke kostelu sv. Mauricia v Čechách, Bavorsku a Horním Rakousku.

Hrabata z Bogenu významně ovlivnila historii českého království a v první řadě historii Sušicka. Tento rod byl významně spjat s Přemyslovci a to sňatky a také vzájemnou pomocí v bojích. Hrabata z Bogenu v průběhu svého působení až do vymření roku 1242 vybudovala významné území, které se stalo jedním z nejvýznamnějších základů pro území Wittelsbachů. Z pramenů víme, že české království ve 12. a 13. století bylo spojeno s hrabaty z Bogenu. Již v 1. polovině 12. století připravovali hrabata z Bogenu české území Šumavy pro svoji nadvládu. Jako počátek této přípravné fáze můžeme označit působení jejich rodového premonstrátského kláštera ve Windbergu. Český král Vladislav II. daroval windberskému klášteru táhlý újezd za Nezamyslickým proboštvím. K újezdu náležely vsi Albrechtice u Sušice a dále také Milčice, Janovice a Vojtice. Smrtí Alberta IV. roku 1242 vymírá rod Bogenů. Vlady se ujal se Ota II. Bavorský. Český král Přemysl Otakar II. se snažil získat zpět toto území a definitivně připojuje Sušicko ke Království českému roku 1271.

Kostel sv. Mauricia je jednolodní stavba s chórem, chórovou věží a apsidou. Původní románská loď byla téměř čtvercová, která byla oproti současnému stavu nižší. Do lodi, která byla pravděpodobně plochostropá, se vstupovalo jižním portálem, který se stal v době baroka pouhým průchodem do kaple. Portál je pravoúhle odstupněný a ukončený půlkruhovými archivoltami, z nichž vnitřní je členěna vykrajovanými konkávními obloučky s rovnými patkami. Současně s kostelní lodí vzniká východní chórová věž, která obsahuje presbytář a půlkruhovou apsidu zaklenutou konchou. Presbytář byl původně otevřen do lodi nižším vítězným obloukem, jak dokládá nález pateční římsy a byl zaklenut bezžebrou křížovou klenbou. Tato stavební etapa je datována na základě umělecko historického rozboru portálu do období 1220-1230. V rámci bakalářské práce jsem se pokusila o 3D rekonstrukci podoby kostela ve 13. století. V druhé etapě byla loď kostela prodloužena na západ a získala dnešní obdélnou podobu. Současně s prodloužením lodi došlo k zvýšení zdiva, vznikl západní štít a nový krov, jehož pozůstatky dnes registrujeme na východním a západním konci lodi. Dále

došlo na nové zaklenutí presbytáře hvězdovou klenbou, která je vyšší než původní románská a ke zvýšení vítězného oblouku. Současně vznikla i nová okna hrotitá okna na jižní straně chóru a lodi. Tehdy pravděpodobně vznikla i sakristie, která byla situována severně od chóru, jak dokládá existence pozdně gotického vstupu v severní stěně chóru a otisk krovu v podkroví současné sakristie. Tato stavba byla později nahrazena mladší a o podobě původní sakristie nemáme k dispozici žádné důkazy. Tuto etapu lze na základě podoby klenby v presbytáři a vzhledu oken datovat do konce 15. století.

V jižních a jihozápadních Čechách se setkáme s celou řadou typů jednolodních kostelů. Zcela mimořádná je dispozice, se kterou se setkáváme u kostela sv. Mauricia v Mouřenci. Jedná se o jednolodní kostel s chórem, chórovou věží a apsidou. S tímto typem se v Čechách setkáváme velmi vzácně a to pouze v několika málo případech v jižních a jihozápadních Čechách. Jedná se o následující kostely v Horní Stropnici, Kostelci u Tábora.

V rámci střední Evropy byla nejběžnější půdorysná dispozice, která se skládá z obdélné lodi, chóru, půlkruhové apsidy a věže na západě. Výskyt půdorysné dispozice s chórovou věží nebyl v takové míře rozšířen. Výskytem této dispozice, se zabýval pouze E. Bachmann v článku *Kunstlandschaften im romanischen Kleinkirchenbau Deutschlands*. In: *Zeitschrift des deutschen Vereins für Kunstwissenschaft* 8. Berlin 1941. Půdorysná dispozice kostela sv. Mauricia pochází ze sousedního prostředí Bavorska a Podunají, kde nalezneme i nejbližší analogie, o některých z nich se můžeme dočíst pouze v díle J. Kuthana, *Středověká architektura v jižních Čechách do poloviny 13. století*.

Nejbližší analogií a možným východiskem ke kostelu sv. Maricia je kostel sv. Ondřeje v Prüfeningu. Kostel je jednolodní, plochostropý, s chórem, chórovou věží a s půlkruhovou apsidou na východě. Dále se jedná o kostel sv. Michala v Kelheimu, o kostel sv. Jakuba v Neunburg vorm Wald a o kostel sv. Jakuba v Trossenfurth.

Závěry, které byly uvedeny a nastíněny v bakalářské práci nám otvírají množství otázek k zodpovězení pro budoucí bádání. Například portál, který se vyskytuje v kostele sv. Mauricia, je v českém prostředí zcela mimořádný. Nebylo by nezajímavé hledat analogie v prostředí Bavorska a Podunají, v oblasti, ve které se vyskytoval typ půdorysné dispozice stejné jako u kostela sv. Mauricia. V celé oblasti Sušicka a pošumaví se vyskytuje velké, až neobvyklé množství románských kostelů, které vznikaly v současné době jako kostel sv. Mauricia. Románským kostelům v této oblasti se naposledy více věnoval Jiří Kuthan v díle *Středověká architektura v jižních Čechách do poloviny 13. století* z roku 1977. Bylo by

zajímavé a přínosné toto dosavadní bádání rozšířit a tyto kostely blíže popsat, jak po stavebně historické stránce, tak v rámci historického kontextu doby jejich vzniku a historie kraje a snažit se nalézt nejbližší východiska a analogie.

VI. Seznam vyobrazení:

1. **Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, pohled od jihu. Foto: František Záruba
2. **Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, pohled od východu. Foto: autor
3. **Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, pohled od západu. Foto: autor
4. **Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, pohled od severu. Foto: autor
5. **Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, kostnice, 18. století, pohled od západu. Foto: František Záruba
6. **Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, pohled od východu, věž a apsida. Foto: František Záruba
7. **Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, pohled od východu, apsida. Foto: František Záruba
8. **Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, pohled do lodi k východu. Foto: František Záruba
9. **Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, pohled do lodi k západu. Foto: František Záruba
10. **Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, pohled do chóru. Foto: František Záruba
11. **Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, detail, pohled do klenby chóru, konec 15. století. Foto: František Záruba
12. **Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, detail, pohled do klenby chóru, konec 15. století. Foto: František Záruba
13. **Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, detail konzoly klenby v chóru, konec 15. století. Foto: František Záruba

- 14. Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, detail klenby chóru, svorník, konec 15. století. Foto: František Záruba
- 15. Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, freska v konše apsidy, kolem 1350. Foto: František Záruba
- 16. Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, sanktuárium, 15. století. Foto: František Záruba
- 17. Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, fragment románské klenby, Foto: František Záruba
- 18. Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, otisk románské klenby, Foto: František Záruba
- 19. Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, fresky na severní stěně, mezi lety 1310-20. Foto: František Záruba
- 20. Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, pateční římsa románského vítězného oblouku. Foto: František Záruba
- 21. Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, románské okno, severní stěna. Foto: František Záruba
- 22. Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, pohled do krovu k východu. Foto: František Záruba
- 23. Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, pohled na otisk původní románské střechy. Foto: František Záruba
- 24. Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, pohled do krovu k západu. Foto: František Záruba
- 25. Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, štít, pohled k západu, detail, barokní nika, 18. století. Foto: František Záruba
- 26. Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, interiér věže, pohled k západu. Foto: František Záruba

- 27. Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, interiér věže, pohled k západu.
Foto: František Záruba
- 28. Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, interiér věže, 3. patro, pohled k jihu. Foto: František Záruba
- 29. Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, interiér věže, 3. patro, pohled k západu. Foto: František Záruba
- 30. Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, interiér věže, 2. patro, pohled k západu. Foto: František Záruba
- 31. Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, interiér věže, 1. patro, fragmenty stropních trámů, pohled k jihu. Foto: František Záruba
- 32. Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, jižní portál, pohled od jihu.
Foto: František Záruba
- 33. Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, první třetina 13. století, jižní portál, pohled od severu.
Foto: František Záruba
- 34. Dobrš**, kostel sv. Jana a Pavla, 1230-1240, portál, pohled od jihu. Foto: František Záruba
- 35. Dobrš**, kostel Zvěstování Panně Marii, 1230-1240, portál, pohled od západu.
Foto: František Záruba
- 36. Kvašňovice**, kostel sv. Bartoloměje, 1230, portál, pohled od jihu. Foto: František Záruba
- 37. Milevsko**, premonstrátský klášter, jižní křídlo ambitu, 1210-1220, portál, pohled od severu. Foto: František Záruba
- 38. Klášter u Nepomuku**, bývalý cisterciácký klášter, 1230 -40, portál, pohled od jihu. Foto: autor
- 39. Buhumilice**, kostel Nejsvětější Trojice, 1240, portál, pohled od jihu. Foto: reprodukce z: KUTHAN 1977, obr. 77
- 40. Horšovský Týn**, hradní kaple, 1260 -1270, portál, pohled k jihu. Foto: František Záruba
- 41. Kostelec**, kostel Narození Panny Marie, první polovina 13. století, pohled od severovýchodu. Foto: František Záruba

- 42. Horní Stropnice**, kostel sv. Mikuláše, 2. čtvrtina 13. století, pohled od východu.
Foto: autor
- 43. Horní Stropnice**, kostel sv. Mikuláše, 2. čtvrtina 13. století, pohled od severu. Foto: autor
- 44. Horní Stropnice**, kostel sv. Mikuláše, 2. čtvrtina 13. století, pohled od jihu. Foto: autor
- 45. Zborovy**, kostel sv. Jana Křtitele, první polovina 13. století, pohled od jihovýchodu.
Foto: František Záruba
- 46. Trossenfurth**, kostel sv. Jakuba, 13. století, pohled od jihu. Foto: reprodukce
z: KARLINGER 1912, 164, obr.104
- 47. Prüfening**, kostel sv. Ondřeje, 1125, pohled od východu. Foto: autor
- 48. Neunburg vorm Wald**, kostel sv. Jakuba, počátek 12. století, pohled od severu.
Foto: autor
- 49. Kelheim**, kostel sv. Michal, 12. století., pohled od jihu. Foto: autor
- 50. Schorn**, kostel sv. Magnuse, 13. století, pohled od severozápadu. Foto: autor
- 51. Schorn**, kostel sv. Magnuse, 13. století, pohled od severu z roku 1701. Foto: archiv autora
- 52. Klosterneuburg**, Kostel sv. Gertrudy, po roce 1133, pohled od východu.
Foto: reprodukce z: FEUCHTMÜLLER 1977, obr. 63
- 53. Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, 3D rekonstrukce podoby kostela ve 13. století, pohled
od jihu. Foto: František Záruba
- 54. Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, 3D rekonstrukce podoby kostela ve 13. století, pohled
od jihovýchodu. Foto: František Záruba
- 55. Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, půdorys. Foto: reprodukce z: MUK 1991, 26, upravil
František Záruba

VII. Seznam použitých pramenů:

AÖG — Archiv für Österreichische Geschichte. Wien 1865

CDB III — Gustavus FRIDRICH (ed.): Codex diplomatocus et epistolarisn regni Bohemie. Praha 1904-1907

MB IV — Karl Heinrich von LANG (ed.): Monumenta Boica. 1815

MB XIII — Karl Heinrich von LANG (ed.): Monumenta Boica. 1815

LC I/1 — Francisci Antonii TINGL: Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensam. 1867

LC 2 — Francisci Antonii TINGL: Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensam. 1867

RBM IV — Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae IV. Josef EMLER (ed.). Praha 1855

Monumenta Windbergensia I., Traditiones, VHN 23, Landshut 1884

MGH SS XVII — Georgius Heinricius Pertz (ed.): Monumenta Germaniae Historica. Hannoverae 1835

VIII. Seznam použité literatury:

ANDERLE 2004 — Jan ANDERLE: Otázky vývoje jádra kraje Rábí. In: Castellologica bohemica 9. Praha 2004

BACHMANN 1941 — Erich BACHMANN: Kunstlandschaften im romanischen Kleinkirchenbau Deutschlands. In: Zeitschrift des deutschen Vereins für Kunstwissenschaft 8. Berlin 1941

- BACKMUND 1977 — Norbert BACKMUND: Kloster Windberg. Studien zu seiner Geschichte. Windberg 1977
- BENEŠ 1980 — Antonín BENEŠ: Horní Pootaví v pravěku a na počátku dějin podle archeologických pramenů. In: Sborník vlastivědných prací o Šumavě. Kašperské Hory 1980
- BRANIŠ 1892 — Josef BRANIŠ: Dějiny středověkého umění v Čechách. Praha 1892
- BRANIŠ 1897 — Josef BRANIŠ: Některé zvláštnosti chrámových staveb jihočeských. In: Památky archeologické XVII. Praha 1897
- DEHIO 1990 — Georg DEHIO: Die Kunstdenkmäler Österreichs. Niederösterreich, nördlich der Donau. Wien 1990
- DEHIO 2003 — Georg DEHIO: Die Kunstdenkmäler Österreichs. Niederösterreich, südlich der Donau. Teil 1 A –L. Wien 2003
- DINKLAGE 1942 — Karl DINKLAGE: Der frühmittelalterliche Handlungsweg von Böhmen ins bairische Isartal (Schüttenhofen-Daggendorf). In: Altböhmen und Altmähren 2. Leipzig 1942
- DURDÍK 1995 — Tomáš DURDÍK: Encyklopedie českých hradů. Praha 1995
- DURDÍK/ADÁMEK/FRÖHLICH/ CHOTĚBOR 1998—Tomáš DURDÍK/Jan ADÁMEK/Jiří FRÖHLICH/Petr CHOTĚBOR: Rábí. In: Vybrané středověké památky Prácheňska. Vlastivědná knihovnička společnosti přátel starožitností. Praha 1998
- FAJT/ SRŠEŇ 1993 — Jiří FAJT / Ladislav SRŠEŇ: Lapidárium Národního muzea v Praze. Praha 1993
- FAJT/ HORPENIAK/ ROYT 1994 — Jiří FAJT / Vladimír HORPENIAK / Jan ROYT: Nástěnné malby v kostele sv. Mořice na Mouřenci u Anína. In: Zprávy památkové péče LIV, Praha 1994
- FEUCHTMÜLLER 1977 — Rupert FEUCHTMÜLLER: Kunst in Österreich I. Wien 1977
- FRANK 1988 — Maria FRANK: Im Lande der künischen freibauern. Heimatbuch für den Mitterem Böhmerwald. Grafenau 1988
- HAGER 1906 — Georg HAGER: Die Kunstdenkmäler von Oberpfalz und Regensburg. Heft II., Bezirksamt Neunburg v.W.. München 1906

HORPENIAK 1990 — Vladimír HORPENIAK: Mnich Gunther: In: Vlastivědné zprávy muzea Šumavy. Sušice 1990

HORPENIAK 1993 — Vladimír HORPENIAK (ed.): Sborník k znovuvysvěcení kostela sv.Mořice na Mouřenci na Šumavě dne 23.září 1993. Plzeň 1993

HOMOLKA 1976 — Jaromír HOMOLKA: Studie k počátkům umění krásného slohu v Čechách. Praha 1976

HORN/MEYER 1958 — Adam HORN, Werner MEYER: Die Kunstdenkmäler von Schwaben V.. Stadt und Landkreis Neunburg an der Donau. München 1958

HOSTAŠ 1900 — Karel HOSTAŠ: Soupis památek uměleckých a historických v politickém okrese sušickém. Praha 1900

KARLINGER 1911 — Hans KARLINGER: Die Kunstdenkmäler von Unterfranken und Aschaffenburg, Heft I.. Bezirksamt Ochsenfurt. München 1911

KARLINGER 1912 — Hans KARLINGER: Die Kunstdenkmäler von Unterfranken und Aschaffenburg, Heft IV.,Bezirkamt Hassfurt. München 1912

KARLINGER/HAGER 1914 — Hans KARLINGER, Georg HAGER, LILL: Die Kunstdenkmäler von Oberpfalz und Regensburg, Heft XX.. Bezirksamt Stdtamhof. München 1914

KOSMAS 1975 — KOSMAS: Kosmova kronika česká. Praha 1975

KUBŮ 1999 — František KUBŮ: Die Grafen von Bogen in Böhmen. In: Die Anfänge der Grafen von Bogen- Windberg. Studientagung zum 850.Todestag des Grafen Albert I. 17.-18.Januar 1997. Windberg 1999

KUBŮ/ ZAVŘEL 2003 — František KUBŮ/ Petr ZAVŘEL: Šumavské stezky a jejich ochrana. In : Šumava, příroda, historie, život. Praha 2003

KUCHYŇKA 1892 — Rudolf KUCHYŇKA: Kostel sv.Mauricia v Mouřenci. In: Method 18. Praha 1892

KUTHAN 1977 — Jiří KUTHAN: Středověká architektura v jižních Čechách do poloviny 13. století. České Budějovice 1977

- LAMPL/ LICKLEDER/RIND 1997 — Sixtus LAMPL/Hermann LICKLEDER/ Michael RIND: Franciskanerkirche und Miaelskirche Kelheim. Regensburg 1997
- LEHNER 1903 — Ferdinand Josef LEHNER: Dějiny umění národa českého I/ 1. Praha 1903
- LÍBAL 1974 — Dobroslav LÍBAL: Recenze knihy A. Merhautové Raně středověká architektura v Čechách. In: Umění 22. Praha 1974
- MADER 1922 — Felix MADER: Die Kunstdenkmäler von Niederbayern VII.. Bezirksamt Kelheim. München 1922
- MAŠÍN 1954 — Jiří MAŠÍN: Románská nástěnná malba v Čechách a na Moravě. Praha 1954
- MENCL 1958 — Václav MENCL: Předrománská a románská architektura v západních Čechách. In: Zprávy památkové péče. Praha 1958
- MENCL/BANEŠOVÁ/SOUKUPOVÁ 1978 — Václav MENCL, Klára BENEŠOVÁ, Helena SOUKUPOVÁ: Předrománská a románská architektura v západních Čechách. Plzeň 1978
- MERHAUTOVÁ 1971 — Anežka MERHAUTOVÁ: Raně středověká architektura v Čechách. Praha 1971
- MERHAUTOVÁ 1974 — Anežka MERHAUTOVÁ: Románská architektura v Čechách. Praha 1974
- MUK 1991 — Jan MUK: Stavebně historický průzkum kostela sv.Mořice. Praha 1991
- PAULUS 1897 — Eduard PAULUS: Kunst und Altertums Denkmale im Königreich Württemberg. Inventar Schwarzwald Kreis. Stuttgart 1897
- PEŠINA 1958 — Jaroslav PEŠINA (ed.): Gotická nástěnná malba v zemích českých I. 1300-1350. Praha 1958
- PIENDL 1953 — Max PIENDL: Die Grafen von Bogen. Genealogie, Besitz-und Herrschafts Geschichte. In: Jahresberichte des Historischen Vereins. Straubing 56 1953
- PINDEL 1962 — Max PIENDL : Böhmen und die Grafen von Bogen. In: Bohemia, Jahrbuch des Collegium Carolinum, Band 3. München 1962
- RADOMĚRSKÝ 1992 — Pavel RADOMĚRSKÝ: Poklad z Běhařova u Klatov. In: Archeologické rozhledy. Praha 1992

- RAZÍM 2002 — Vladislav RAZÍM: Hrad Rábí románský?. In: Průzkumy památek VIII-2/2001. Praha 2002
- ROYT 1995 — Jan ROYT: Fresky v kostele sv.Mauricia na Mouřenci. In: Vlastivědné zprávy Muzea Šumavy. Sušice 1995
- ROYT 2006 — Jan ROYT: Slovník biblické ikonografie. Praha 2006
- SEDLÁČEK 1926 — August SEDLÁČEK: Děje prácheňského kraje. Písek 1926
- SCHMIDT 1962 — Gerhard SCHMIDT: Die Maler Schule von St.Florian. Graz-Köln 1962
- SCHMOTZ 2004 — Karl SCHMOTZ: Zwischen Donau und Otava. Gedanken zu Herrschaft und Sakralarchitektur im hohen Mittelalter.In: Archeologické výzkumy v jižních Čechách 17. 2004
- STANGE 1934 — Alfred STANGE: Deutsche Malerei der Gotik I. 1250-1350. Berlin 1934
- STEJSKAL/ URBÁNKOVÁ 1975 — Karel STEJSKAL / Emma URBÁNKOVÁ: Pasionál Přemyslovny Kunhuty. Praha 1975
- STADTMÜLLER 1986 — Georg STADTMÜLLER: Geschichte der Abtei Niederaltaich. Grafenau 1986
- STERLING 1987 — Christian STERLING: La peinture medievale a Paris 1300-1500. Paris 1987
- STARÝ 1979 — Václav STARÝ: Vimperk – město pod Boubínem. České Budějovice 1979
- ŠIMÁK 1938 — Josef Vítězslav ŠIMÁK: České dějiny, středověké kolonizace v zemích českých, díl 1., část 5. Praha 1938
- ŽEMLIČKA 1990 — Josef ŽEMLIČKA: Přemysl Otakar I. Praha 1990